

Kartläggning av insatser som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet

Redovisning av regeringsuppdrag Ku2017/01610/MF

2017-11-30

Innehåll

Redovisning kartläggningsuppdrag kring MIK (Ku2017/01610/MF)	3
1. Inledning	3
1.1 Regeringsuppdraget	3
1.2 Definition	4
1.2.1 Mer om begreppen MIK och digital kompetens	4
1.2.2 Avgränsningsproblematik.....	5
2. Metod	5
2.1 Brister i kartläggningen av regional och lokal nivå.....	6
3. Kartläggningsområdet	6
3.1 Avgränsning gällande kartläggningsområdet.....	6
4. Resultat kartläggning.....	6
4.1 MIK i politiken.....	7
4.2 Insatser av myndigheter och övriga statliga organ	12
4.2.1 Fyra huvudaktörer	12
4.2.2 Målgrupper för insatserna.....	12
4.2.3 MIK som kärnverksamhet.....	12
4.2.4 MIK som sakområde	12
4.2.5 MIK som del i annan samhällsuppgift	14
4.2.6 Myndighetssamarbeten kring MIK.....	15
4.2.7 Sammanfattande tabell över insatser av myndigheter och övriga statliga organ	16
4.3 Infrastrukturer för insatser kring MIK och digital kompetens.....	18
4.3.1 Skolan och skolbibliotek.....	18
4.3.2 Folkbiblioteken	20
4.4 Insatser i regioner och på lokal nivå.....	21
4.4.1 Kompetenshöjande insatser.....	21
4.4.2 Filmpedagogik med elever	21
4.4.3 Strategier och metodutveckling	22
4.4.4 Insatser som främjar källkritik.....	22
4.4.5 Sammanfattande tabell över inrapporterade insatser i regioner	23
4.5 Insatser av aktörer inom det civila samhället och på medieområdet.....	24
4.5.1 Insatser av folkbildande karaktär	25
4.5.2 Insatser som främjar källkritik.....	25
4.5.3 Insatser som visar individanpassade informationsflöden	26
4.5.4 Lärarhandledningar och lektionsmaterial	27
4.5.5 Journalistik med elever	27

4.5.6 Tabell över planerade och pågående insatser inom det civila samhället och av aktörer på medieområdet.....	28
5. Sammanfattande slutsatser	33
Referenslista.....	35
Bilaga 1 – Uppdraget	36

Redovisning kartläggningsuppdrag kring MIK (Ku2017/01610/MF)

1. Inledning

Till följd av den pågående digitaliseringen sker genomgripande förändringar på en rad områden i samhället. Teknikutvecklingen på medieområdet utmanar gamla invanda förhållningssätt till hur vi tillgodogör oss information. Frågor om medie- och informationskunnighet (MIK) aktualiseras via debatten om källkritik, falska nyheter, trollfabriker, faktaresistens, näthatskampanjer, Facebookfiltrering, algoritmer, alternativa medier, filterbubblor och ekokammare. MIK handlar om de förmågor som gör att vi kan finna, analysera, kritiskt värdera och själv skapa innehåll i olika medier och sammanhang. Flera av regeringens utredningar med bäring på området lyfter och problematiserar det nya medielandskapet med individualiserade informationsflöden. Vår förmåga att hantera och tolka informationen blir allt viktigare.

Det är grundläggande för demokratin att alla har tillgång till korrekt information – och kan tillgodogöra sig denna. Idag kan desinformation spridas snabbt via internet och det kan vara svårt att avgöra vem eller vilka som står bakom. En skillnad mellan nyhetsflödet på sociala medier och nyheter i andra medier är att det inte alltid är en redaktion med ansvarig utgivare som valt ut nyheterna. Det innebär att varje individ själv måste ta större ansvar för att kritiskt granska det hen tar del av och sprider vidare på sociala medier.

Samtidigt har omvärldsläget och politiken de senaste åren delvis breddat området och kartan över vilka aktörer som är aktiva kring MIK. Digitaliseringen och frågor om delaktighet utgör ett viktigt spår för frågorna utifrån ett medborgarperspektiv. Vidare har frågor om informationspåverkan aktualiserats genom valen i bl.a. USA, Frankrike och Tyskland, med relevans för hur och i vilka sammanhang arbetet för stärkt MIK omnämns. När MIK diskuteras inom dessa områden innebär det en betydande breddning vad gäller målgrupper för eventuella insatser. För bara fem år sedan diskuterades MIK uteslutande i relation till barn och unga.

Det har under arbetet med detta uppdrag blivit tydligt att det pågår många olika sorters insatser kring MIK och digital kompetens i samhället. En del av detta arbete fångas inom ramen för denna kartläggning, annat gör det inte. Detta har bl.a. sin grund i att vad som utgör ett arbete eller en insats som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet till stor del beror på hur insatsen beskrivs och vad som läggs i begreppen. Samtidigt förändras området i snabb takt, insatsernas fokus ligger ofta på vad som just nu är aktuellt i samhällsdebatten i relation till frågorna, t.ex. falska nyheter.

Denna kartläggning ger – utifrån ovanstående resonemang och från regeringen beslutade uppdrag – en bild av den aktuella situationen.

1.1 Regeringsuppdraget

Regeringen gav den 29 juni 2017 i uppdrag till Myndigheten för press, radio och tv, och Statens medieråd, att i nära samverkan kartlägga insatser som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet.¹

Kartläggningen ska ge en samlad överblick över större aktiviteter kring MIK och digital kompetens som pågår eller är planerade på kort och lång sikt – på nationell, regional och lokal nivå – för olika målgrupper, och som genomförs av myndigheter och andra institutioner respektive aktörer på medieområdet och inom det civila samhället.

¹ Uppdraget i sin helhet finns i bilaga 1.

I föreliggande kartläggning har Myndigheten för press, radio och tv och Statens medieråd samlat och kommenterat insatser som syftar till stärkt MIK som genomförs på olika nivåer och av olika aktörer. Kartläggningen ger en god överblick över frågornas nuläge. För den större bilden av MIK-området i relation till de insatser som sker krävs en omfattande analys – vilket inte legat inom ramen för detta uppdrag.

1.2 Definition

I uppdraget anges att det som ska kartläggas är insatser kring MIK och digital kompetens som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet.

Med *medie- och informationskunnighet* (MIK) avses de kunskaper och förmågor som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och sammanhang.

Digital kompetens handlar i detta sammanhang om förmåga att förstå digitala verktyg och tjänster.

1.2.1 Mer om begreppen MIK och digital kompetens

Eftersom det bland berörda aktörer saknas samstämmighet i begreppsanvändningen rörande det arbete som sker kring MIK och digital kompetens så blir det i någon mån alltid en tolkning och en bedömningsfråga om vad som är en insats som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet, och vad som inte är det.

a) Medie- och informationskunnighet – så som UNESCO definierar det – kan och bör ses som ett paraplybegrepp under vilket andra och snävare begrepp som digital kompetens, IT, IKT², och mer specificerade former av litteracitet – dvs. läs- och skrivkunnighet, mediepedagogik etc. kan sorteras in. Något som skiljer MIK från de flesta av de andra begreppen är den starka betoningen på att de kompetenser som avses är förutsättningar för medborgerligt engagemang, deltagande och en fungerande demokrati.³

UNESCO sammanfattar de kompetenser som avses med MIK på följande sätt:

Mediekunnighet (*media literacy*)

Förstå mediernas roll och funktion i ett demokratiskt samhälle.	Veta vilka förutsättningar som krävs för att medier ska kunna uppfylla sina funktioner.	Kunna kritiskt värdera medieinnehåll utifrån mediernas funktioner.	Ha förmåga att använda medier för att kunna uttrycka sig och delta i den demokratiska processen.	Kunna använda färdigheter (inklusive IKT) som krävs för att producera eget medieinnehåll.
---	---	--	--	---

Informationskunnighet (*information literacy*)

Kunna definiera och beskriva informationsbehov.	Kunna söka och använda information.	Ha förmåga att bedöma information.	Kunna sortera information.	Kunna använda information på ett etiskt hållbart sätt.	Kunna förmedla information.	Kunna använda IKT-färdigheter som krävs för att processa information.
---	-------------------------------------	------------------------------------	----------------------------	--	-----------------------------	---

² IKT står för informations- och kommunikationsteknik.

³ Begreppet MIK lanserades på den nationella arenan år 2013 av Nordicom vid Göteborgs universitet, tillsammans med Filmpedagogerna, Skolverket, Svenska Filminstitutet, Svenska Unescorådet och Statens medieråd med publikationen *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället. Skolan och demokratin (2013)*.

b) Digital kompetens enligt Digitaliseringskommissionen utgörs av i vilken utsträckning en person är förtrogen med digitala verktyg och tjänster samt har förmåga att följa med i den digitala utvecklingen och dess påverkan på hans liv. Digital kompetens innefattar:

- kunskaper att söka information, kommunicera, interagera och producera digitalt,
- färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster,
- förståelse för den transformering som digitaliseringen innebär i samhället med dess möjligheter och risker, och
- motivation att delta i utvecklingen.⁴

Begreppen digital kompetens och MIK har ofta använts parallellt i det arbete som sker. Under de senaste åren har dock begreppen kommit att allt oftare användas tillsammans och kompletterande.

I Sveriges digitaliseringsstrategi slås fast att ”digital kompetens handlar dels om tekniska färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster, dels om medie- och informationskunnighet, som omfattar de kunskaper och förmågor som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och sammanhang.”⁵ Här är det alltså snarare digital kompetens som utgör det paralybegrepp inom vilket MIK inordnas.

1.2.2 Avgränsningsproblematik

Kartläggningen omfattar inte insatser som i huvudsak syftar till att öka kunskaper och instrumentella förmågor att använda digital teknik. Inte heller omfattas sådana insatser som ska påverka användarnas uppförande vid användningen av medier eller insatser för att förebygga hot och hat på nätet, eller nätmobbning. Kartläggningen lyfter inte heller insatser där syftet är att generellt tillgängliggöra medier och information för personer med olika funktionsnedsättningar.

Det innebär att de insatser som kartläggs inom ramen för regeringsuppdraget är sådana som handlar om att stärka människors intellektuella och kognitiva förmågor att tolka och förstå medier och information.

2. Metod

Myndigheten för press, radio och tv och Statens medieråd har genomfört uppdraget inom ramen för respektive myndighets förvaltningsanslag. Faktainsamling har delats upp, vägval och principiella överväganden har beslutats i konsensus.

Arbetet har tagit sitt avstamp i Statens medieråds kartläggning av MIK-aktörer från 2014.⁶ Med utgångspunkt i nuvarande uppdrag och ramarna för det, har olika aktörers webbplatser granskats och ett fördjupat förfrågningsunderlag har skickats ut till de aktörer som bedömts som relevanta för kartläggningen.

Parallellt med detta har förfrågningar skickats ut till personer, organisationer och företag som myndigheterna har bedömt relevanta för uppdraget. Vidare har enkäter skickats ut till regioner och ett antal myndigheter och statliga organ samt till aktörer inom det civila samhället och på medieområdet. I enkäterna har myndigheterna efterlyst listning av pågående och planerade insatser som syftar till att öka MIK och digital kompetens utifrån angiven avgränsning.

⁴ *Gör Sverige i framtiden – digital kompetens* (SOU 2015:28), s. 102–103.

⁵ *För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi* (N2017/03643/D), s.12.

⁶ Kartläggningen av MIK-aktörer skedde inom ramen för ett regeringsuppdrag att stärka unga i åldern 12–18 år mot antidemokratiska budskap på internet och i sociala medier (Ju2013/3289/D).

Myndigheterna har även på sina respektive webbplatser och via Statens medieråds Facebooksida efterlyst tips på insatser kring MIK och digital kompetens.

Under arbetets gång har en rad möten hållits med relevanta nyckelpersoner.

Befintliga utredningar och analyser som har beaktats i arbetet är t.ex. Medieutredningen och Digitaliseringskommissionen.

Myndigheterna har även samrått med Nordicom.

2.1 Brister i kartläggningen av regional och lokal nivå

Att kartlägga insatser på regional och lokal nivå är ett omfattande arbete som har försvårats av det faktum att det inte finns något uppbyggt nätverk för att nå de aktörer som är verksamma inom MIK-området, varken på regional eller lokal nivå.

I det inledande arbetet kontaktades Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), som påtalade svårigheterna med att genomföra ett enkätutskick utan en väl avgränsad målgrupp som mottagare. SKL avrådde från att gå vidare med enkätutskick till samtliga kommuner.

Istället kontaktades Post- och telestyrelsen, som har ett uppbyggt nätverk med 22 bredbandskoordinatorer runt om i landet, vilket blev en framkomlig väg för det fortsatta arbetet. Koordinatorerna ombads ange kontaktpersoner i regionerna för MIK-frågor. Svårigheten med att hitta rätt personer i regionerna gör dock att utskickslistan inte med säkerhet kan sägas vara komplett. Det är sannolikt att det finns regioner som har insatser som inte har redovisats, eller att det i vissa regioner finns fler insatser som borde ha ingått.

Kartläggningen över insatser på regional och lokal nivå kan därför inte sägas vara fullständig, däremot är det rimligt att anta att den ger en god överblick över *vilka olika sorters insatser* som finns i regionerna, *vem som genomför* insatserna och *till vilka målgrupper insatserna riktas*.

3. Kartläggningsområdet

De insatser som kartläggs i denna rapport ser olika ut beroende på vilken nivå de genomförs i och av vilken aktör. Tydliga infrastrukturer för insatser kring MIK och digital kompetens till befolkningen i olika målgrupper är bl.a. skolan i vid bemärkelse, och biblioteken.⁷ Därtill kommer insatser av aktörer i det civila samhället och på medieområdet, inklusive public service-bolagen.

3.1 Avgränsning gällande kartläggningsområdet

Rapporten kartlägger inte insatser inom universitets- och högskoleområdet, eller folkbildningen via folkhögskolor och studieförbund. Utbudet inom dessa sektorer är alltför stort för att kunna kartläggas med kvalitet inom uppdragets snäva tidsramar.

Det är av stor vikt att dessa områden omfattas i regeringens fortsatta beredning av MIK-frågorna.

4. Resultat kartläggning

Redovisningen av insatser på nationell, regional och lokal nivå disponeras och sorteras som:

- (4.1) MIK i politiken

⁷ I denna rapport används begreppen "befolkningen", "allmänheten", "invånarna" och "medborgare" för att omnämna breda ospecificerade målgrupper i samhället. Begreppen används parallellt och sammanblandat av aktörerna bakom de insatser som kartläggs, varför detta sker även i denna rapport – utan värderande åtskillnad i innebörd.

- (4.2) Insatser av myndigheter och övriga statliga organ
- (4.3) Infrastrukturer för insatser kring MIK
- (4.4) Insatser i regioner och på lokal nivå
- (4.5) Insatser i det civila samhället och av aktörer på medieområdet

4.1 MIK i politiken

Det pågår inom flera politikområden satsningar med koppling till MIK. Inget politikområde eller departement har dock ett övergripande ansvar för att hålla ihop frågorna och en uttalad och/eller gemensam målbild saknas. Vidare saknas en gemensam begreppsapparat, varför insatser med bäring på frågorna kan vara svåra att sammankoppla. Inom vissa politikområden är enbart vissa delar av MIK relevanta, t.ex. källkritik. Gemensamt för de flesta satsningarna är dock att de lyfter vikten av människors förmåga att hantera och förstå information i den digitaliserade samtiden.

Tabellen i detta avsnitt är ett försök till inventering av insatser med MIK-koppling, via politikområden som på olika sätt – och i olika grad – är relevanta för frågorna. Satsningar kring MIK och digital kompetens i politiken möjliggör vidare insatser på andra nivåer, t.ex. myndigheters insatser. Det är därför relevant att redovisa hur olika politikområden och departement kan kopplas till frågorna i pågående eller planerade satsningar.

De MIK-kopplingar som redovisas i tabellen nedan är sådana där medie- och informationskunnighet och/eller digital kompetens omnämns eller relateras till i styrdokument som regeringsbeslut, propositioner, handlingsplaner och strategier.

Tabell – MIK i politiken

Politikområde/departement	Målskrivning	Styrdokument	MIK-koppling	Myndighet/aktör
Kultur/ Kulturdepartementet (Ku)	Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, och alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. ⁸	Budgetpropositionen för 2018.	”Regeringen beräknar att avsätta 25 miljoner kronor fr.o.m. 2018 för en satsning på digitalt kompetenslyft [...] Syftet är att förbättra förutsättningarna för ökad digital kompetens. Regeringen ser att det finns ett behov av att öka kompetensen hos allmänheten med avseende på källkritisk granskning av medier.” ⁹ ”Biblioteken är särskilt lämpade att genomföra ett digitalt kompetenslyft.” ¹⁰ ”Regeringen ser att biblioteken har en viktig roll i arbetet med att stärka den digitala delaktigheten, förmågan till sund källkritik och kunskap om informationsteknik.” ¹¹	Kungliga biblioteket
	Ett av målen för den nationella filmpolitiken är att barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild och ges möjligheter till eget skapande.	Propositionen <i>Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik</i> . ¹²	”Film och rörliga bilder får allt större betydelse i människors liv. Rörliga bilder fyller allt fler funktioner i vårt samhälle. [...] Att förstå och tolka rörlig bild är centrala delar av de förmågor och kompetenser som brukar sammanfattas som medie- och informationskunnighet. Filmpedagogiskt arbete i skolan spelar en väsentlig roll på alla nivåer.” ¹³	Svenska Filminstitutet
Medier/ Kulturdepartementet (Ku)	Medieområdet ska stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt motverka skadlig mediepåverkan. ¹⁴	Budgetpropositionen för 2018.	”Det ökade medieflödet, individualiseringen och en större andel nyheter utan juridiskt redaktionellt ansvariga leder till större risker för desinformation och falska nyheter. I det perspektivet har medie- och informationskunnighet blivit allt viktigare.” ¹⁵ ”En väl fungerande demokrati förutsätter oberoende media samt informerade medborgare som utifrån många olika källor kan ta del av, granska och debattera samhällsfrågor.” ¹⁶	Statens medieråd

⁸ Målen för kulturpolitiken (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145).

⁹ Prop. 2017/18:1, utg.omr. 17, s. 33.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid, s. 91.

¹² Prop. 2015/16:132.

¹³ Ibid, s. 23.

¹⁴ Målen för medieområdet (prop. 2014/15:1 utg.omr. 17, bet. 2014/15:KrU6, rskr. 2014/15:96).

¹⁵ Prop. 2017/18:1, utg.omr. 17, s. 163.

¹⁶ Ibid.

Politikområde och departement	Målskrivning	Styrdokument	MIK-koppling	Myndighet/aktör
Demokrati/ Kulturdepartementet (Ku)	En levande demokrati som är uthållig, kännetecknas av delaktighet och där möjligheterna till inflytande är jämlika. ¹⁷	<i>Till det fria ordets försvar – åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer.</i> (2017)	”Kunskapssamhället kräver i allt större utsträckning att vi klarar av att tolka information. Ett kritiskt och medvetet förhållningssätt till medier och information är en viktig förut sättning för ett fungerande demokratiskt samtal där människor har möjlighet att delta på lika villkor. Digitaliseringen, som innebär att var och en kan producera innehåll och dela andras material, ställer stora krav på medie- och informationskunnighet.” ¹⁸ ”Skolans arbete med källkritik och digital kompetens är avgörande.” ¹⁹	Statens medieråd, Forum för levande historia [Skrivningarna pekar på annat politikområde: U]
		<i>Samlad grepp mot rasism och hatbrott. Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.</i> (2016)	”Med ökad tillgång till och användning av internet blir det allt viktigare att höja medie- och informationskunnigheten. Med internet är det lätt att såväl publicera som förändra information.” ²⁰	
Digitalisering/ Näringsdepartementet (N)	Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. ²¹ Ett av de fem delmålen i regeringens digitaliseringsstrategi är digital kompetens.	<i>För ett hållbart digitaliserat Sverige.</i> (2017)	”Delmålet digital kompetens innebär att alla ska vara förtrogna med digitala verktyg och tjänster samt ha förmåga att följa med och delta i den digitala utvecklingen utifrån sina förutsättningar.” ²² ”Digital kompetens handlar dels om tekniska färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster, dels om medie- och informationskunnighet, som omfattar de kunskaper och förmågor som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och sammanhang.” ²³ ”Förståelse för digitala mediernas funktion, förmåga att ta del av och skapa innehåll liksom kunskap om algoritmers betydelse för vilken information som presenteras är, tillsammans med ett källkritiskt förhållningssätt, centralt i ett digitalt samhälle. Ett källkritiskt förhållningssätt handlar om att värdera information utifrån trovärdighet och relevans. Medie- och informationskunnighet hos både lärare och elever är därför grundläggande.” ²⁴	Post och telestyrelsen [Skrivningarna pekar på annat politikområde: Ku, U]

¹⁷ Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2018 att det nuvarande målet för politikområdet upphävs och detta nya gäller fr.o.m. 1 jan 2018.

¹⁸ *Till det fria ordets försvar*, s. 11.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Samlad grepp mot rasism och hatbrott*, s. 60.

²¹ Målen för digitaliseringspolitiken (prop. 2011/12:1, utg.omr. 22, bet. 2011/12:TU1, rskr. 2011/12:87).

²² *För ett hållbart digitaliserat Sverige*, s. 12.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, s. 13.

Politikområde och departement	Målskrivning	Styrdokument	MIK-koppling	Myndighet/aktör
			"Många bibliotek arbetar med digital kompetens och medie- och informationskunnighet och biblioteken har en viktig roll för att öka den digitala kompetensen hos allmänheten." ²⁵	
Barn- och ungdomsutbildning/ Utbildningsdepartementet (U)	En utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Alla ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt oberoende av kön. ²⁶	Budgetproposition för 2018. Regeringsbeslut om stärkt digital kompetens i skolans styrdokument (mars 2017).	"Syftet är att tydliggöra skolans uppdrag att stärka elevernas digitala kompetens. Ändringarna innebär bl.a. att programmering införs som ett tydligt inslag i flera olika ämnen i grundskolan och att eleverna ska ges möjlighet att arbeta med digitala texter, medier och verktyg, stärka sin källkritiska förmåga samt lösa problem och förverkliga idéer med hjälp av digital teknik. Vidare ska eleverna ges möjlighet att använda och förstå digitala system och tjänster samt utveckla en förståelse för digitaliseringens påverkan på individ och samhälle." ²⁷	Skolverket, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten.
	Den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet innehåller tre fokusområden med mål och delmål som ska uppnås till 2022. Ett fokusområde är digital kompetens för alla i skolväsendet – med målet att alla barn och elever ska utveckla en adekvat digital kompetens, och att det ska finnas en digital likvärdighet i det svenska skolväsendet.	<i>Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet.</i> (2017)	"Denna strategi ska ses som en del i en större helhet. Syftet med den övergripande strategin är att Sverige fortsatt ska vara ledande när det gäller digitalisering och vara digitalt kompetent. För detta spelar skolväsendet en central roll genom att ge möjlighet att utveckla förmågan att använda och skapa med digital teknik och förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling." ²⁸ "Alla barn och elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik, vilket också blir alltmer avgörande för det kommande arbetslivet. Barn och elever ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker och för att kunna värdera information. Det handlar bland annat om att utveckla elevernas medie- och informationskunnighet dvs. kunskap och förmåga att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter." ²⁹	Skolverket, Sveriges kommuner och landsting [Skrivningarna pekar på annat politikområde: N]

²⁵ För ett hållbart digitaliserat Sverige, s. 13.

²⁶ Prop. 2017/18:1, utg.omr 16, s. 85.

²⁷ Ibid, s. 111.

²⁸ Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet, s. 3.

²⁹ Ibid, s. 6.

Politikområde och departement	Målskrivning	Styrdokument	MIK-koppling	Myndighet/aktör
Civilt försvar, krisberedskap, informationssäkerhet, personlig integritet/ Justitiedepartementet (Ju)	Värna civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, och bidra till Försvarsmakten vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld. ³⁰ Målen för krisberedskap är bl.a. förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter.	<i>Nationell säkerhetsstrategi. (2017)</i>	"Invånarnas förmåga att inhämta kunskap och bedöma information är betydelsefullt för Sveriges möjlighet att klara större och mindre påfrestningar. Dessa förmågor kan byggas upp genom utbildning och folkbildning som därför också har en viktig roll för vår säkerhet." ³¹	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Datainspektionen [Skrivningarna pekar på annat politikområde: U]
		<i>Nationell strategi för informations- och cybersäkerhet. (2017)</i>	"Källkritik och tillgång till en mångfald av oberoende medier och nyhetsförmedling stärker medvetenheten och motverkar effekterna av desinformation och påverkanskampanjer." ³² "Kunskapen hos enskilda användare av digital teknik om de mest angelägna sårbarheterna och behoven av säkerhetsåtgärder ska öka." ³³	
Konsument/ Finansdepartementet (Fi)	Väl fungerande konsumentmarknader och en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion. ³⁴	Budgetpropositionen för 2018.	"Digitaliseringen fortsätter att utvecklas och innebära fördelar för många konsumenter, bl.a. i form av ett större, mer varierat och lättillgängligt utbud. Samtidigt kan den medföra svårigheter för konsumenter, inte minst för dem som i vissa situationer är mer utsatta än andra, exempelvis äldre, unga, nyanlända och personer med funktionsnedsättning." ³⁵	Konsumentverket

³⁰ Målet för verksamheten inom det civila försvaret (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, rskr. 2014/15:251).

³¹ *Nationell säkerhetsstrategi*, s. 14.

³² *Nationell strategi för samhällets informations- och cybersäkerhet*, s. 8.

³³ *Ibid*, s. 25.

³⁴ Målet beslutades av riksdagen efter förslag i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:CU1, rskr. 2015/16:76).

³⁵ Prop. 2017/18:1, utg.omr 18, s. 70.

4.2 Insatser av myndigheter och övriga statliga organ

Det finns ett antal myndigheter och övriga statliga organ som kan kopplas till MIK-frågorna i vid bemärkelse. Insatserna kan vara formaliserade och specificerade i styrdokument (instruktion, särskilda regeringsuppdrag, regleringsbrev) eller i verksamheten via projekt (verksamhetsplan, projektplan). Det betyder att insatserna kan vara initierade av regeringen och/eller den specifika aktören.

4.2.1 Fyra huvudaktörer

Det är enbart några få myndigheter och övriga statliga organ som genomför insatser eller har verksamhet där huvudsyftet är stärkt MIK. Dessa myndigheter är Kungliga biblioteket, Skolverket, Statens medieråd och Svenska Filminstitutet. Insatserna följer respektive myndighets grunduppdrag – och utgår ifrån det sakområde som den specifika myndigheten verkar inom. Endast en myndighet – Statens medieråd – har MIK som kärnverksamhet.

4.2.2 Målgrupper för insatserna

Viktiga målgrupper för insatser som genomförs av myndigheter och övriga statliga organ är olika yrkesprofessionella såsom skolpersonal och biblioteksanställda. Insatserna mot dessa yrkesgrupper handlar om att de utgör en god väg för att nå barn och unga – vilka är slutmålgruppen för de flesta insatserna. En del insatser vänder sig dock direkt till barn och unga.

Vissa insatser vänder sig även till allmänheten, något som kan ses som ett trendbrott då MIK-frågor för bara fem år sedan enbart diskuterades i relation till barn och unga. Detta kan bero på det senaste årets aktualitet för frågor om sociala medier, påverkansoperationer, valprocesser etc.

4.2.3 MIK som kärnverksamhet

Statens medieråd är en myndighet vars verksamhet – i stort – kan betraktas som en insats som syftar till stärkt MIK.³⁶ Myndigheten ska enligt sin instruktion verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare – något den gör genom att sprida information och utbilda i MIK. Statens medieråd riktar sin verksamhet till vuxna i professioner nära barn, som t.ex. lärare och bibliotekarier, och föräldrar, för att genom dessa nå och stärka barnen. Utifrån denna MIK-verksamhet finns flertalet separata insatser i myndighetens löpande arbete. På myndighetens webbplats finns de två största MIK-satsningarna publicerade: *Lär om medier* och *MIK för mig*. Den senare, som härrör från ett regeringsuppdrag från 2013, innehåller en bank av material kring MIK för användning i klassrummet eller i skolbiblioteket, för lärare och skolpersonal i grundskolan och gymnasiet.³⁷ *Lär om medier* innehåller informationstexter kring det nya medielandskapet för vuxna målgrupper. Metodmaterialet *Propaganda och bilders makt*, om bilder som språk, är en kunskapshöjande insats med moduler för arbete i klassrummet. Ytterligare ett metodmaterial om könsnormer i bildspråket lanseras under 2017. Under 2018 kommer myndigheten att utveckla och fördjupa sitt engagemang kring MIK på folk- och skolbibliotek. Det finns dessutom ett antal påbörjade projekt inför valet 2018 i vilka Statens medieråd samarbetar med relevanta myndigheter och andra aktörer.

4.2.4 MIK som sakområde

Skolverkets och Kungliga bibliotekets insatser kring MIK och digital kompetens är av betydelse för det arbete som sker i landets skolor och bibliotek. Det är också inom dessa två sektorer som de största pågående insatserna – som syftar till stärkt MIK för befolkningen i olika målgrupper – implementeras. (Mer om skolan och biblioteken i avsnitt 4.3)

³⁶ Det pågår inom myndighetens verksamhet ett stort antal insatser kring MIK av vilka enbart de största och mest relevanta lyfts i denna kartläggning.

³⁷ Regeringskansliet, Justitiedepartementet Ju2013/3289/D.

I **Skolverkets** nu beslutade förslag för skolans digitalisering finns visionen att alla barn och elever år 2022 har utvecklat en adekvat digital kompetens³⁸. Utöver det övergripande arbetet med skolans digitalisering genomför Skolverket flera insatser av kompetenshöjande art för lärare och skolpersonal, som syftar till att stärka deras kunnskap rörande MIK och digital kompetens. På Skolverkets webbplats finns även länkar till externa resurser, som t.ex. *MIK för mig* (Statens medieråd) och lektionsmaterial från Sveriges Utbildningsradio (UR). Slutmålet här är en utvecklad digital kompetens hos barn och elever i skolan. För att förbättra undervisningen och den pedagogiska verksamheten på området tillhandahåller Skolverket stöd- och fortbildningsmaterial mot lärare och skolpersonal, samt utbildning inom det nationella skolutvecklingsprogrammet. För att den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet ska falla väl ut behöver rektorer, lärare och skolpersonal själva få erforderlig kunnskap och kompetenser inom området. Stödinsatserna mot lärare, skolbibliotekarier, rektorer, skolhuvudmän, tar fasta på de reviderade styrdokumentens nya mål avseende digital kompetens. I Skolverkets undersökningar framgår lärarnas egna behov av kompetensutveckling på området, t.ex. när det handlar om källkritik.³⁹ Vidare framgår i en enkät från 2014 att det är stora skillnader i vilken utsträckning MIK förekommer på lärarutbildningarna.⁴⁰

Kungliga bibliotekets (KB) insats *Digitalt först med medborgaren i fokus*, som beviljats stöd av regeringen, kopplar ihop regionnivån och länsbiblioteken med de lokala folkbiblioteken i en utbildningsinsats som ska gynna befolkningen i form av ökad digital kompetens och stärkt MIK.⁴¹ Insatsen utgår ifrån en vidareutbildning av bibliotekarierna för att dessa ska kunna arbeta med frågorna mot biblioteksbesökarna och stärka deras MIK. Satsningen ligger helt i linje med slutsatserna i en rapport från 2017 om folkbibliotekens insatser kring digital kompetens (på uppdrag av SKL, KB och Digidel), i vilken det konstateras att bibliotekspersonalen – för att kunna bemöta de många frågor som de konfronteras med i sitt vardagliga arbete – behöver egna kompetenshöjande insatser inom området MIK.⁴²

Satsningen *Digitalt först* har följande mål:

- Att öka invånarnas digitala kompetens för att alla ska ha kunskap och möjlighet att ta del av det digitala samhället och nyttja digitaliseringens möjligheter, samt få ökad kunskap om personlig integritet i den digitala miljön.
- Att använda bibliotekens unika roll att vara till för alla, för att synkronisera den digitala kompetensen hos nyanlända med samhällsorientering och svenska demokratiska verktyg.
- Att öka kompetensen hos den vuxna befolkningen med avseende på källkritisk granskning av medier, ägarstrukturer och globala sammanhang.
- Att genom höjd kunskap och förtrogenhet med digital teknik skapa samhällelig och individuell tillit till myndigheter, e-förvaltning m.fl. i en snabb teknisk utveckling.

Svenska Filminstitutets mångåriga engagemang kring MIK utgår från filmkunnskap och pedagogik för att se, analysera och skapa film och rörliga bilder.⁴³ Insatserna utgår ifrån målen för den nationella filmpolitiken och vänder sig till barn och unga. Filminstitutet fördelar ekonomiskt stöd till kommuner och skolor med syftet att ge barn och ungdomar möjlighet till kvalitativa filmupplevelser

³⁸ Skolverkets uppdrag att föreslå nationella it-strategier för skolväsendet: U2016/01646/S och U2016/02148/GV

³⁹ Skolverket (2016). *It-användning och it-kompetens i skolan, Skolverkets it-uppföljning 2015*.

⁴⁰ Statens medieråd (2014). *Medie- och informationskunnskap i Sverige: En kartläggning av aktörer*.

⁴¹ Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2018 att KB tillförs 25 miljoner årligen under en treårsperiod för satsningen.

⁴² Mer om folkbibliotekens insatser kring MIK och digital kompetens i avsnitt 4.3.2

⁴³ Svenska Filminstitutet var en av parterna som i Nordcoms initiativ, tillsammans med Filmpedagogerna, Skolverket, Svenska Unesco-rådet och Statens medieråd, lanserade MIK-begreppet på den nationella arenan med publikationen *MIK i nätverkssamhället. Skolan och demokratin*, (2013).

och fördjupade kunskaper om rörliga bilder.⁴⁴ I dessa projekt – vilka utgör en omfattande verksamhet på regional och lokal nivå – ingår MIK som en naturlig del i det filmpedagogiska arbetet. I syfte att inspirera och fortbilda arrangerar Filminstitutet även *Film i skolan-dagar* på fyra platser varje år tillsammans med respektive regional filmverksamhet. Målgruppen är vuxna som arbetar med barn och unga, och som är intresserade av att arbeta med film. Filminstitutet producerar även och tillgängliggör årligen filmhandledningar och andra pedagogiska material.

4.2.5 MIK som del i annan samhällsuppgift

Några myndigheter genomför insatser med MIK-koppling men där det övergripande syftet är ett annat. **Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)** har exempelvis ett antal insatser kring området informationspåverkan (om t.ex. källkritik, desinformation och propaganda) – ett område inom vilket myndigheten också har ett samordningsansvar. Samtidigt som delar av MIK kan vara fokus i enskilda insatser kring informationspåverkan, så ingår frågorna hos MSB alltid i en större kontext av krisberedskap som är myndighetens huvudfokus. Det gör att dessa insatser skiljer sig från de som genomförs av myndigheter som Statens medieråd och Skolverket.⁴⁵ MSB framhåller (bl.a. i sin rapport om mediebranschernas sårbarhet) att de har ett ansvar att sprida MIK-relaterad information, och de har t.ex. fört fram förslag om att mer resurser bör läggas på utbildning inom medie- och informationskunnighet hos befolkningen, särskilt för barn och unga.⁴⁶ Av de insatser som redovisas från MSB vänder sig tre till en vuxen målgrupp och handlar om informationspåverkan, en insats om informationssäkerhet vänder sig direkt mot barn. I en handbok om att möta informationspåverkan som MSB tar fram tillsammans med Lunds universitet är det i första hand myndigheter som är målgrupp, men det kan delvis även komma att handla om hur dessa ska kommunicera med allmänheten kring dessa frågor. MSB:s webbplats innehåller sidor med information om källkritik, och myndigheten länkar vidare till information och material från Statens medieråd, Skolverket, Internetstiftelsen och Metros Viralgranskaren. På myndighetens fristående webbplats *Säkerhetspolitik.se* finns information som riktar sig till gymnasieungdomar om ”Media och påverkan”.

I sitt arbete med att förebygga intolerans genom att dra lärdom av historien genomför **Forum för levande historia** utställningen *Propaganda – Risk för påverkan*, som behandlar propaganda i Nazityskland och Sovjetunionen under 1930- och 40-talen. Tanken bakom utställningen, som även kopplar till påverkan i dagens mediasamhälle, är att människor genom att förstå propagandans mekanismer också kan tänka kritiskt och genomsöka manipulerande budskap. Insatsen använder delar av MIK som ett verktyg för att uppnå minskad intolerans och rasism. Under hösten 2017 pågår även i samarbete med Stockholms Länsmuseum temakvällar utifrån museets utställning *Fake News: Fakta och misstro*, utifrån rubrikerna: Mediernas roll idag och i framtiden, Faktaresistens och fake news, och Konspirationsteorier.

Statens institutionsstyrelse genomför en MIK-insats inom de särskilda ungdomshemmen där Statens medieråds *MIK för mig* används utifrån ett regeringsuppdrag att utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism.⁴⁷ I skälen för regeringens beslut anges att en viktig del i det förebyggande arbetet är att förse barn och ungdomar med MIK eftersom det stärker deras förmåga att ifrågasätta och kritiskt granska bl.a. antidemokratiska och våldsbejakande budskap.

⁴⁴ Stödet är för närvarande 3 miljoner och fördelas vid två tillfällen per år till ett 40-tal projekt.

⁴⁵ MSB uppger själva i sitt enkätsvar till denna kartläggning att det generellt är svårt att dra gränsen för vilka verksamheter som kan sägas omfattas av enkätens syfte, och att det inom ramen för vissa verksamheter/projekt kan finnas enskilda moment som skulle kunna tolkas in och omfattas.

⁴⁶ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2017). *Mediebranschen 2016 – hot, risker och sårbarheter*.

⁴⁷ Regeringskansliet, Kulturdepartementet, Ku2016/02296/D

Insatserna vid **Konsumentverket** använder delar av MIK som ett verktyg för att uppnå målet om medvetna konsumenter (via ett kritiskt förhållningssätt och förståelse av information). Myndigheten tillhandahåller exempelvis material för lärare och elever om reklam och påverkansmetoder.

Statens kulturråd bedriver inte egna insatser där syftet är stärkt MIK. Däremot stöder myndigheten med ekonomiska bidrag projekt och verksamheter som kan få sådan effekt. Det finns t.ex. inom ramen för bidraget *Skapande skola* många filmpedagogiska projekt som direkt eller indirekt innehåller MIK.

4.2.6 Myndighetssamarbeten kring MIK

Det finns enbart ett formaliserat samarbete mellan myndigheter där MIK-frågor tydligt ingår – **Myndighetsnätverket kring informationssäkerhet och digital kompetens** – som samordnas av Konsumentverket. I nätverket ingår Barnombudsmannen, Konsument Europa, Konsumentverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Polisen, Skolverket och Statens medieråd. Nätverket, som tidigare hette *Myndighetsnätverket kring it-säkerhet*, har barn- och ungdomsfokus och utgör en ämnesgrupp till det större myndighetssamarbete som finns kring barn- och ungdomsfrågor och som samordnas av Barnombudsmannen.⁴⁸ Namnbytet skedde 2017 på grund av att en mer relevant gemensam nämnare för de medverkande myndigheterna var just frågor kring MIK och digital kompetens.

Kungliga biblioteket ansvarar för en **myndighetsöverskridande grupp för skolbiblioteksfrågan**, i vilken MIK ingår som en tydlig delfråga, t.ex. när skolbibliotekens och bibliotekariens roll i skolans pedagogiska arbete diskuteras. I gruppen ingår Kulturrådet, Myndigheten för tillgängliga medier, Skolforskningsinstitutet (följer arbetet utan representant), Skolinspektionen, Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Statens medieråd. Gruppens kartläggning av skolbiblioteksfrågan lyfter skolbiblioteken som viktig nyckel när det gäller att ge elever den MIK som krävs för att de ska kunna manövrera i sin medievardag/digitala verklighet.⁴⁹

Inom ramen för **Digidelnätverket** sker samverkan mellan myndigheter och organisationer (lokala, regionala och nationella) kring digital delaktighet. Insatser kring MIK och digital kompetens sker under de två nationella kampanjveckorna *eMedborgarveckan* och *Get Online Week* som nätverket årligen samordnar respektive arrangerar.⁵⁰ I det nuvarande nätverket finns en samverkansgrupp bestående av Folkhögskolornas Serviceorganisation, Föreningen Sambruk (administrativt ansvarig), Internetstiftelsen i Sverige, Kulturrådet, Kungliga biblioteket, Landsorganisationen i Sverige, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för tillgängliga medier, SeniorNet Sweden, Studieförbunden i samverkan, Svensk Biblioteks förening, Sveriges Kommuner och Landsting, och Sveriges Läns- och regionbibliotekarier.

Myndighetssamarbeten kring MIK sker även i konkreta projekt. Flera av dessa utgår från Statens medieråd och sker med myndigheter inom för projekten relevanta sakområden. Vid Statens medieråd finns pågående samarbeten kring MIK med följande myndigheter: Forum för levande historia, Kungliga biblioteket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Svenska Filminstitutet, och Svenska Institutet.

⁴⁸ I myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor ingår 25 myndigheter: Arbetsförmedlingen, Barnombudsmannen, Boverket, Centrala studiestödsnämnden, Datainspektionen, Diskrimineringsombudsmannen, Energimyndigheten, Finansinspektionen Folkhälsomyndigheten, Konsumentverket, Kronofogden, Kulturrådet, Livsmedelsverket, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Statens medieråd, Statistiska centralbyrån, Skolinspektionen, Skolverket, Socialstyrelsen.

⁴⁹ Kungliga biblioteket (2016). *Skolbibliotek – hur ser det ut? En kartläggning inom ramen för den myndighetsöverskridande skolbiblioteksgruppen*.

⁵⁰ Under 2017 finansieras de två kampanjveckorna av KB och SKL.

Vid de lärosäten i landet som erbjuder lärarutbildningar finns ett samarbete med Statens medieråd kring att årligen arrangera ett *MIK-konvent* där olika intresseområden inom MIK presenteras och diskuteras. Ett viktigt tema för konventen är förekomsten av MIK inom lärarutbildningen. Det första konventet arrangerades 2014 av Statens medieråd i samarbete med Malmö högskola och Södertörns högskola. Efter detta har konventet arrangerats av Södertörns högskola (2015), Högskolan i Borås (2016) och Högskolan i Halmstad (2017).

4.2.7 Sammanfattande tabell över insatser av myndigheter och övriga statliga organ

Resultatet i tabellen nedan bygger på en enkät som skickats ut till ett antal myndigheter med frågan om det inom ramen för myndighetens verksamhet pågår eller planeras några projekt som helt eller delvis syftar till att öka medie- och informationskunnigheten hos allmänheten i olika målgrupper.⁵¹

MYNDIGHETER OCH ÖVRIGA STATLIGA ORGAN						
Aktör ⁵²	Insats	MIK-koppling	Målgrupp	Styr-dokument	Samarbeten	Status/tidsperiod
Forum för levande historia	<i>Fake News: Fakta och misstro.</i> Temakvällar till utställningen	Om människors förhållande till kunskap och fakta.	Allmänheten.	Instruktion, Verksamhetsplan.	Stockholms Länsmuseum (som genomför utställningen).	Genomförs under hösten 2017/ 2018.
	<i>Propaganda – Risk för påverkan.</i> Utställning och workshop.	Om propagandans mekanismer.	Lärare och elever i högstadiet.	Instruktion, Verksamhetsplan.		Pågående
Konsumentverket	<i>Reklamfilmens fantastiska värld.</i> Lärohandledning om reklamfilmens uppbyggnad och påverkansmetoder.	Om hur reklam är uppbyggd, och hur påverkansmetoder gestaltas inom reklamen.	Lärare och elever i grundskolan och gymnasiet.	Regleringsbrev.		Pågående sedan 2004, reviderad 2009 och 2012. ⁵³
	<i>Lektionsbanken.</i> Webbsida med lektionsupplägg om konsumentfrågor.	Om reklam och påverkan.	Lärare och elever grundskolan och gymnasiet.	Verksamhetsplan.		Pågående sedan 2009, uppdateras kontinuerligt.
Kulturrådet	<i>Skapande skola.</i> Ekonomiskt bidrag.	Målet är att ge eleverna tillgång till kulturens alla uttrycksformer och att deras möjligheter till skapande ökar.	Barn och elever i grundskolan.	Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan.		Pågående
Kungliga biblioteket	<i>Digitalt först – med medborgaren i fokus.</i> Projektförslag.	Syftar till att öka den digitala kompetensen och medie- och informationskunnigheten hos befolkningen – via biblioteken.	Biblioteksanställda, befolkningen.	Regeringsbeslut i budgetpropositionen för 2018, Projektplan.	Digidelnätverket, Malmö stadsbibliotek, svenska regionbibliotek.	Under planering med genomförandefas 2018-2020.
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Uppdrag att öka människors kunskap om förberedelser inför kriser och höjd beredskap.	Om bl.a. den informationspåverkan som människor i Sverige kan utsättas för.	Samtliga hushåll i Sverige.	Regeringsbeslut 16 februari 2017.	Länsstyrelser, frivilligorganisationer, Sveriges Kommuner och Landsting, Försvarsmakten.	Ska rapporteras till regeringen 1 mars 2018.
	<i>18-årsuppdraget.</i> Årlig kampanj.	Om bl.a. källkritik.	Alla totalförsvarspiktiga 18-åringar.	Regeringsbeslut från 2 december 2010.	Rekryteringsmyndigheten, Försvarsmakten	Årlig kampanj.

⁵¹ Enkäten skickades till följande myndigheter och statliga organ: Barn och elevombudet, Datainspektionen, Försvarets forskningsinstitut, Konsumentverket, Kulturrådet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Post- och telestyrelsen, Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens institutionsstyrelse och Svenska Filminstitutet.

⁵² Aktörerna i tabellen står i alfabetisk ordning.

⁵³ Myndigheten avser att under 2018 fatta beslut om materialets fortlevnad.

Aktör	Insats	MIK-koppling	Målgrupp	Styrdokument	Samarbeten	Status/ tidsperiod
	<i>Informations-säkerhetsskolan ISA.</i> Utbildning	Om säker informationshantering.	Lärare och elever i årskurs 4 och 5.	Instruktion.	I samråd med Datainspektionen, PTS, Skolverket, Statens medieråd, och ett antal grundskolor och lärare.	Pågående (sedan 2012).
	Handbok i att möta informationspåverkan.	Kommunikation med allmänheten kring informationspåverkan	Myndigheter.	Egeninitierat projekt. Bygger på ett mål och återrapporteringskrav i regleringsbrevet 2017.	Lunds universitet.	Pågående 2017/2018
Skolverket	<i>Lärportalen.</i> Stödmaterial för kollegialt lärande.	Om digitalt berättande, kritisk och säker användning av nätet, och att leda och lära i tekniktäta klassrum.	Lärare i grundskolan och gymnasiet, och i tillämpliga delar för vuxenutbildningen respektive skolbibliotekarier.	Regeringsbeslut om reviderade styrdokument i skolan 9 mars 2017.		Pågående
	<i>Kolla källan.</i> Stödmaterial för skolers och förskolors arbete.	Om källkritik, upphovsrätt och säkerhet på nätet.	Rektorer, lärare i grundskolan och gymnasiet.	Läroplanerna Lgr 11, Lgy 11	Samarbete inom ramen för myndighetsnätverket för informations-säkerhet och digital kompetens.	Pågående
	<i>Leda digitalisering</i> respektive <i>Undervisning och lärande med digitala verktyg.</i> Moduler med kompetensutveckling inom nationella skol-utvecklingsprogrammet.	Syftar till att utveckla undervisningen och den pedagogiska verksamheten avseende digital kompetens.	Skolhuvudmän, rektorer. Lärare i grundskolan och gymnasiet, skolbibliotekarier.	Läroplanerna Lgr 11, Lgy 11		Pågående
Statens institutionsstyrelse	Utbildning i MIK inom de särskilda ungdomshemmen. (Del i uppdrag.)	Medie- och informationskunnighet i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. ⁵⁴	Personal som arbetar inom de särskilda ungdomshemmen.	Regeringsuppdrag från 2016. ⁵⁵	Samråd med bl.a. Statens medieråd, Skolverket och Forum för levande historia	Pågående 2016–2018. Uppdraget ska redovisas 18 maj 2018.
Statens medieråd	<i>MIK för mig.</i> Digitalt verktyg och lektionsmaterial	Grundläggande om MIK.	Lärare och skolpersonal i grundskolan och gymnasiet, bibliotekarier	Regeringsuppdrag från 2013. ⁵⁶	Sveriges Utbildningsradio, Specialpedagogiska skolmyndigheten.	Pågående
	<i>Lär om medier.</i> Webb-texter.	Om dagens medielandskap utifrån MIK-perspektiv.	Lärare i grundskolan och gymnasiet, bibliotekarier, föräldrar.	Verksamhetsplan.	Svenska institutet, MSB.	Pågående
	<i>Publicistguiden.</i> Digitalt verktyg och lektionsmaterial.	Om den enskilde som producent och konsument i mediemiljön.	Elever i grundskolan och gymnasiet.	Verksamhetsplan.	Tidningsutgivarna, Sveriges Utbildningsradio.	Planerad lansering 2018
	<i>Biblioteksatsning.</i> Kunskapsutveckling.	MIK för skol-, folk-, region- och högskolebibliotek.	Bibliotekarier och biblioteksbesökare.	Verksamhetsplan.	KB, ett flertal regionala bibliotek, samt medverkan i den nationella skolbiblioteksatsningen.	Vidareutveckling under 2018 av befintlig verksamhet

⁵⁴ Ur regeringsbeslutet från den 13 oktober 2016: "En viktig del i det förebyggande arbetet är att förse barn och ungdomar med medie- och informationskunnighet vilket stärker deras förmåga att ifrågasätta och kritiskt granska bl.a. antidemokratiska och våldsbejakande budskap."

⁵⁵ Regeringskansliet, Kulturdepartementet, Ku2016/02296/D.

⁵⁶ Regeringskansliet, Justitiedepartementet, Ju2013/3289/D.

Aktör	Insats	MIK-koppling	Målgrupp	Styrdokument	Samarbeten	Status/ tidsperiod
	<i>Propaganda och bilders makt respektive Könsnormer i bildspråket</i> Lektionsmaterial.	Insats med kunskap om bilder som språk.	Lärare och elever i högstadiet och gymnasiet.	Verksamhetsplan, (insatsen sker inom ramen för uppdrag kring No Hate Speech Movement 2017–2020.) ⁵⁷		Pågående
Svenska Film-institutet	Ekonomiskt bidrag till filmkulturell verksamhet.	Stödinsats till verksamheter kring film och rörliga bilder.	Barn och ungdom via förskola, skola och fritid.	Riktlinjer avseende stöd till filmkulturell verksamhet för barn och ungdom (Fastställt av styrelsen för Stiftelsen Svenska Filminstitutet den 18 december 2012.)		Löpande verksamhet
	<i>Film-i-skolan-dagarna</i>	Fortbildningsinsats mot vuxna som arbetar filmpedagogiskt med barn och unga.	Barn och unga	Filmpolitikens mål	Regional filmverksamhet	Löpande, 4 ggr/år

4.3 Infrastrukturer för insatser kring MIK och digital kompetens

Skolan och biblioteken är två sektorer av särskild betydelse för insatser och verksamhet kring MIK och digital kompetens för befolkningen i flera åldersgrupper.⁵⁸

I det följande redovisas skolan och skolbiblioteken, samt biblioteken, utifrån övergripande insatser (pågående och planerade) av relevans för de insatser och den verksamhet som dagligen sker i dessa infrastrukturer för MIK. Inom bibliotekssektorn redovisas folkbibliotekens insatser som de beskrivs i en rapport från 2017 initierad av KB, SKL och Digidel.⁵⁹

4.3.1 Skolan och skolbibliotek

Samtliga skolors undervisning regleras på nationell nivå genom skollagen och läroplaner för grundskolan, förskolan och fritidshem och för gymnasiet.⁶⁰ Läroplanerna inbegriper även kursplaner eller ämnesplaner för de olika undervisningsämnena.

Skollagen anger också att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Bestämmelsen gäller såväl offentliga som fristående skolor.

I tabellen nedan redovisas övergripande insatser av relevans för skolornas och skolbibliotekens arbete med MIK och digital kompetens.

⁵⁷ Regeringskansliet, Kulturdepartementet, Ku2017/00785/DISK.

⁵⁸ Andra möjliga strukturer för MIK-arbete är folkbildningen, via folkhögskolor och studieförbund, och universitets- och högskolesektorn. Dessa områden kartläggs inte inom ramen för detta uppdrag.

⁵⁹ Ida Norberg (2017). *Digital kompetens vid folkbiblioteken. En studie av folkbibliotekens arbete med digital delaktighet.*

⁶⁰ Skollagen 2010:800, Lgr 11 och Lgy 11.

Insats	MIK-koppling	Målgrupp	Styrdokument	Samarbeten	Status/ tidsperiod
Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet	Strategi för hur det svenska skolväsendet ska vara ledande i att använda digitaliseringens möjligheter på bästa sätt för att uppnå en hög digital kompetens hos barn och elever och för att främja kunskapsutvecklingen och likvärdigheten.	Elever och personal i grundskolan och gymnasiet.	Regeringsbeslut den 10 oktober 2017.	Skolverket och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)	Pågående
Förändrade styrdokument i grundskolan och gymnasiet avseende digital kompetens	Reviderade läroplaner rörande digital kompetens (kurs- och ämnesplaner) för skolans samtliga former. Tydliggör skolans uppdrag att stärka elevernas digitala kompetens Tydliggör rektors ansvar angående skolbibliotek och att detta ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas digitala kompetens. ⁶¹	Elever i grundskolan och gymnasiet.	Regeringsbeslut den 9 mars 2017.		Genomförandefas: Pågående sedan 1 juli 2017, senast start 1 juli 2018
Översyn av förskolans läroplan	Skriva in digital kompetens i läroplanen. ⁶²	Lärare och elever i förskolan	Regeringsbeslut 20 april 2017.	Skolverket genomför översynen	Uppdraget ska redovisas 23 mars 2018
Statsbidrag för personalförstärkning i skolbibliotek	Syftar till att öka möjligheterna för skolbiblioteken att stödja elevernas lärande, stimulera läslust och främja språkutveckling.	Skolhuvudmän	Förordning (2016:370)	Skolverket fördelar	En utvärdering av denna satsning ska redovisas av Skolverket 30 nov 2017.

Skolan

Reformen kring skolans digitalisering och de förändrade styrdokumenten har betydelse för skolans möjligheter att stärka barn och unga avseende MIK. De förändrade styrdokumenten kräver insatser på lokal nivå i skolorna, via rektorer, lärare och övrig skolpersonal.

Läroplanen skriver fram fyra aspekter av digital kompetens. Det handlar om att utveckla förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Det handlar också om att utveckla förmågan att använda och förstå digitala system och tjänster, att förhålla sig till medier och information på ett kritiskt och ansvarsfullt sätt samt att lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt, med användning av digital teknik. Det som avses med begreppet MIK återfinns i olika ämnens kursplaner. Det handlar framför allt om ämnena svenska och samhällskunskap när det gäller källkritik. När det gäller att skapa information i olika medier och sammanhang återfinns det i ämnena bild och svenska.

Skolbibliotek

Skolans reviderade styrdokument inskräper rektorns ansvar avseende skolbibliotekets verksamhet och att detta ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas digitala kompetens. Skolbiblioteken arbetar i relation till digitaliseringen och skolbibliotekarien är enligt Skolverket en

⁶¹ Ny lydelse under rektorns ansvar: "Skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens."

⁶² Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet, U2016/05591/S, U2017/01929/S.

pedagogisk resurs i arbetet med MIK mot elever – med dokumenterade kunskaper i informationsökning och källkritik som kan hjälpa eleverna att navigera i och kritiskt granska informationsflödet.⁶³

Skolverket fördelar ett ekonomiskt stöd till huvudmän för personalförstärkningar i skolbibliotek.⁶⁴ Syftet med bidraget är att öka möjligheterna för skolbiblioteken att stödja elevernas lärande, stimulera läslust och främja språkutveckling. Skolverket ska senast den 30 november 2017 redovisa en utvärdering av denna insats. Som komplement till uppdraget ska Skolverket även se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens i dag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet (uppdraget ska redovisas den 31 mars 2018).⁶⁵

4.3.2 Folkbiblioteken

Utöver att särskilt främja läsning och tillgång till litteratur ska folkbiblioteken enligt bibliotekslagen verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.⁶⁶

Tabellen nedan visar övergripande insats av relevans för bibliotekens insatser.

Insats	MIK-koppling	Målgrupp	Styrdokument	Samarbeten	Status/ tidsperiod
Digitalt kompetenslyft för hela befolkningen via biblioteken.	Kompetensinsats för bibliotekariers kring MIK och digital kompetens.	Bibliotekarierna, befolkningen.	Regeringsbeslut ⁶⁷ , projektförslag från KB.	KB, regional biblioteksverksamhet.	Pågår 2018–2020.

Insatser vid folkbiblioteken

I rapporten *Digital kompetens vid folkbiblioteken. En studie av folkbibliotekens arbete med digital delaktighet* framgår att folkbiblioteken bedriver ett aktivt arbete med att stärka besökarnas digitala kompetens och MIK. I den enkät från SKL, KB och Digidel som ligger till grund för rapporten, svarade 80 procent av kommunbiblioteken att de erbjuder aktiviteter som syftar till att öka medborgares digitala kompetens.⁶⁸ Vidare framkom att digital delaktighet och/eller MIK styrs upp i biblioteksplanerna för majoriteten av biblioteken (85 procent). En av rapportens slutsatser är att bibliotekspersonalen – för att kunna möta många av de frågor som de får i det vardagliga arbetet bakom informationsdisken – behöver kompetenshöjande insatser inom områden som MIK och handledning/pedagogik.

Några exempel på övergripande kategorier inom vilka biblioteken anordnar aktiviteter i syfte att öka medborgares digitala kompetens är: informationsökning, digital teknik, läsfrämjande verksamhet och bibliotekets egna tjänster. Dessa kategorier innefattar många olika aktiviteter, t.ex. källkritikföreläsningar, informationsökning och ”nätprat” för föräldrar. Flera av aktiviteterna handlar om tekniskt handhavande, som att ladda upp filer, e-post, surfplattor/mobiltelefoner, digital ”första hjälp”, osv. Aktiviteterna beskrivs som helt och hållet behovsstyrda och det anordnas kurstillfällen på biblioteken utifrån den hjälp som efterfrågas.

⁶³ Om skolbibliotekariens roll för arbetet med MIK, på Skolverkets webbplats (länk: www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/skolbibliotek/sa-gor-andra/entillen/digi-1.243597).

⁶⁴ Förordning (2016:370) om statsbidrag för personalförstärkning i skolbibliotek.

⁶⁵ Prop. 2017/18:1 Utgiftsområde 16, s. 110.

⁶⁶ Bibliotekslagen (2013:801), § 7.

⁶⁷ Prop. 2017/18:1 utg.omr 17, s. 33.

⁶⁸ Ida Norberg (2017). *Digital kompetens vid folkbiblioteken. En studie av folkbibliotekens arbete med digital delaktighet*.

Målgrupper för insatserna

Barn är en prioriterad målgrupp för folkbiblioteken, hälften av de svarande biblioteken erbjuder aktiviteter som syftar till att öka barns (3–12 år) digitala kompetens och/eller MIK. Nästan hälften av biblioteken har även genomfört insatser för att stärka digital kompetens hos personer med annat modersmål än svenska.

Samarbeten

Studieförbunden är den aktör som de flesta biblioteken i rapporten anger som samarbetspartner när det handlar om arbetet för att öka medborgarnas digitala kompetens. Studieförbunden är en aktör som länge samarbetat med biblioteken i folkbildningsfrågor. De flesta biblioteken ordnar aktiviteter i samband med nationella kampanjveckor såsom *Get Online Week* och *e-Medborgarveckan*.

4.4 Insatser i regioner och på lokal nivå

Insamlingen av insatser på regional och lokal nivå har försvårats av det faktum att det inte finns något uppbyggt nätverk för att nå de aktörer som är verksamma inom MIK-området, varken på regional eller på lokal nivå. Kartläggningen kan därför inte anses vara heltäckande. Det är däremot rimligt att anta att den ger en god överblick över *vilka olika sorters insatser, vilka som genomför dem och till vilka målgrupper insatserna riktas i regionerna*.

Av totalt 22 regioner har tolv rapporterat in ca 150 insatser som genomförs av olika kulturenheter, filmcenter, mediecenter och bibliotek.⁶⁹ Flera regioner gör insatser kopplade till Digidelnätverkets temaveckor *eMedborgarveckan* och *GetOnline Week*, som redovisas i kapitlet om insatser i det civila samhället. Sammantaget är de flesta insatserna i regionerna punktinsatser.

För att skapa en samlad överblick över den stora mängden insatser så har de grupperats utifrån vad som är gemensamt för dem. Totalt har fyra olika kategorier identifierats: *Kompetenshöjande insatser*, *Filmpedagogik med elever*, *Strategier och metodutveckling*, och *Insatser som främjar källkritik*.

Majoriteten av de inrapporterade insatserna ligger inom ramen för *Kompetenshöjande insatser* och *Filmpedagogik med elever*.

Nedan följer kortfattade beskrivningar av kategorierna och insatser som ingår under respektive kategori, avseende innehåll och målgrupp. En sammanfattande tabell finns sist i avsnittet.

4.4.1 Kompetenshöjande insatser

I den här kategorin ingår insatser som syftar till att öka kompetensen inom MIK-området. Det är till exempel olika typer av temadagar, föreläsningar och kortare utbildningar för lärare och/eller bibliotekspersonal. Det görs också föreläsningar riktade till skolelever och utbildningsinsatser riktade till chefer inom kultursektor, bibliotek och kommuner.

Några bibliotek anordnar öppna föreläsningar inom området och invånarna i inlandskommunerna i Västerbotten erbjuds kurser i digital kompetens via digitala servicecenter.

4.4.2 Filmpedagogik med elever

I den här kategorin ingår insatser som handlar om filmpedagogik med elever, där insatsen projektleds av ett filmcenter i regionen och målgruppen är lärare och elever. En insats kan vara en kurs i att kunna skapa ett eget innehåll med rörlig bild och ljud, eller i bildanalys eller anordna ett filmläger.

Två föreningar som är verksamma inom filmpedagogik är:

⁶⁹ Beskrivningen av insatser bygger på aktörernas egna beskrivningar. Om faktainsamling och tillvägagångssätt – se kap. 2 Metod.

Föreningen film och mediepedagogik, FOMP, är en medie-och filmpedagogisk förening som även arbetar med MIK-frågor. De verkar för att film- och mediepedagogik ska få en självklar plats i skolans läroplan och erbjuder fortbildning i frågorna. De deltar bland annat på MIK-dagen i Göteborg och på BUFF, en filmfestival för unga i Malmö, med egna seminarier.

Filmpedagogerna Folkets Bio har i flera år arbetat med MIK, och var tillsammans med ett antal svenska myndigheter och Nordicom med och lanserade begreppet på den svenska arenan. I samarbete med UNESCO har Filmpedagogerna utvecklat en läromedelsplattform med hjälpmedel för skolans olika ämnen och temaområden. Filmpedagogerna håller även fortbildningar inom området och tar fram läromedel för både elever och lärare.

4.4.3 Strategier och metodutveckling

I den här kategorin ingår strategi- eller metodutvecklingsprojekt för hur en region ska arbeta med MIK-frågor och/eller digital kompetens. Målgruppen är oftast personal i skola och bibliotek och det handlar om ett fåtal inrapporterade insatser. Några exempel är:

Mik i praktiken som syftar till att utveckla och etablera metoder och arbetssätt på bibliotek och fritidsgårdar i Östergötland. Fokus ligger på innehållsproduktion, berättande och demokratiskt mediedeltagande. Genom att använda digitala verktyg får invånare ökad möjlighet att vara kritiskt delaktiga och aktivt skapande i ett komplexare medielandskap och biblioteken får chans att utveckla nya arbetsmetoder. Projektet handlar också om att samordna de samlade erfarenheter och kompetenser som finns mellan resurscentret Film i Öst och regionbiblioteket. Projektet ska bygga upp en infrastruktur runt frågorna i regionen, främst genom att öppna upp kontaktytor mellan biblioteken och aktörer som mediepedagoger, filmare, journalister m.fl.

I Västra Götaland pågår ett arbete med att utveckla två webbportaler, en *skolbiblioteksportal* och en *källkritikssida* som är en methodsida för hur lärare och andra i skolan kan arbeta med frågorna.

Självskattningstest för bibliotekarier. I samarbete mellan läns- och regionbiblioteken i Dalarna, Stockholm, Uppsala och Örebro pågår ett forskningsprojekt. Det är ett självskattningstest för bibliotekspersonal som ska göra det möjligt att kartlägga personalens digitala kompetens och anpassa fortbildningsinsatser utifrån det. Just nu pågår en testfas, men det kommer att finnas tillgängligt för all bibliotekspersonal från årsskiftet 2017/2018.

4.4.4 Insatser som främjar källkritik

I den här kategorin ingår insatser som syftar till att stärka förmågan till källkritik. Målgruppen är allmänheten i respektive region och det är ett fåtal inrapporterade insatser.

I Botkyrka kommun finns det ett projekt som heter *Stoppa Ryktet!* som syftar till att synliggöra, nyansera och motverka rykten och fördomar som hindrar en interkulturell utveckling. Metoden bygger på en modell som Barcelona stad har utvecklat och som används i en rad medlemskommuner och städer i Europarådets program *Intercultural Cities*. Projektet har pågått sedan 2013. Från början vände man sig till unga kommuninvånare, men sedan 2017 har målgruppen breddats till alla invånare. Inom ramen för projektet ska en handbok om hur man stoppar rykten tas fram och det anordnas sex stycken "Antiryktes-caféer" per år.

I Östergötland erbjuds "Källkritiks-caféer" på biblioteken i Linköping. Där hålls föreläsningar, diskussioner och handledning.

Fake News är en utställning om vårt förhållande till fakta, kunskap och misstro – igår, idag och imorgon. Utställningen genomförs av Stockholms Länsmuseum och pågår fram till i början av januari 2018. Målet är att utmana besökaren att reflektera över vad kunskap är, hur den uppstår och vad

man tar till sig, samt att med hjälp av källkritisk granskning fundera över de bubblor av fakta och åsikter som besökaren själv befinner sig i.

4.4.5 Sammanfattande tabell över inrapporterade insatser i regioner

De tolv regionerna som har rapporterat in insatser redovisas i tabellen nedan. För att göra den överskådlig har de cirka 150 insatserna sammanfattats. Det betyder att i Halland finns en rad olika insatser, men att alla insatserna har film som gemensam nämnare.⁷⁰

Region	Insats	Målgrupp
Halland	Fokus på MIK inom filmprojekt Strategiska insatser inom film och MIK	Lärare och elever Regionala filmaktörer, utbildare, skolor
Blekinge/ Kronoberg	Digital strategi för folkbiblioteken Webbplats MIK Föreläsningar	Bibliotekspersonal Lärare Elever
Jämtland/ Härjedalen	Fokus på MIK inom filmprojekt	Lärare och elever
Uppsala	Digital kompetens för folkbiblioteken	Bibliotekspersonal
Västerbotten	Digital kompetens vid digitala servicetjänster MIK-nätverk Konferens: Unga och medier Digital resa - workshops	Invånare i inlandskommunerna Bibliotekspersonal Skolpersonal Ledare i inlandskommunerna
Gävleborg	MIK-konferens Hacka Bibblan 2017 - nationell konferens	Pedagoger, bibliotekspersonal Bibliotekspersonal, tjänstepersoner inom kultursektorn
Sörmland	MIK-fortbildningsdag Formatdagen, fortbildning MIK för bibliotekschefer MIK för bibliotekspersonal Språk, makt och skapande	Personal i folkhögskola, folkbibliotek och studieförbund Bibliotekspersonal i Sörmland, Västmanland och Örebro län Bibliotekschefer Bibliotekspersonal
Värmland	Föreläsningsserie om MIK Film på Region Värmland MIK-dag	Biblioteks- och skolpersonal Lärare Kultur- och utbildningsväsendet
Västra Götaland	Tema-paket och filmer Utbildning/ konferenser Skolbiblioteksportal Källkritiksidan, en metodsida för att arbeta med MIK MIK och Skapande skola Utbildning i MIK inför högstadiestart Nationell MIK-dag i Göteborg MIK, Film och folkbildning	Lärare och elever Bibliotekspersonal och pedagoger Skolbibliotekarier, pedagoger Lärare och pedagoger Elever och skolpersonal Rektorer, lärare, elever och föräldrar (åk 7) Allmänheten Personal och studerande vid regionens folkhögskolor
Östergötland	MIK i praktiken MIK i skolan, heldagskonferens MIK-dag Källkritik-caféer på bibliotek Strategi för MIK	Invånare i regionen Skolpersonal, skolbibliotek, politiker och tjänstemän i kommunen Kultur- och utbildningsväsendet Biblioteksbesökare Bibliotekspersonal
Stockholm	Temadagar och föreläsningar Strategi för kompetensutveckling gällande digitalisering och lärande Ta fram en MIK-plan Stoppa ryktet! Källkritik i klasser, korta kurser MIK med fokus på bild och medier MIK och programmering Utställning om Fake News	Allmänhet och pedagoger/bibliotekspersonal Pedagoger, bibliotekarier inom Lidingö Stad Bibliotekspersonal i Handen Invånare i Botkyrka kommun Skolbibliotek och elever Skolbibliotekspersonal och pedagoger Rektorer inom grund- och särskola Allmänheten
Skåne	Fokus på MIK inom filmprojekt	Lärare och elever

⁷⁰ En fullständig tabell finns att tillgå hos Myndigheten för press, radio och tv, vid behov kontakta registrator@mprt.se

4.5 Insatser av aktörer inom det civila samhället och på medieområdet

Kartläggningen av insatser som genomförs av aktörer inom det civila samhället och på medieområdet visar att det pågår och planeras många projekt.⁷¹ Ett fåtal av dessa insatser bygger på samarbete mellan olika aktörer. Det är en stor variation, både i innehåll och fokus. Målgrupperna skiljer sig åt, det kan vara smala målgrupper, som "mellanstadieelever i en viss region" eller breda målgrupper, till exempel "alla på nätet". En stor andel av insatserna riktas till lärare och elever. Initiativtagarna är allt från ideella föreningar till publicister och enskilda personer. Flera insatser fokuseras till internet och sociala medier, där det finns ett stort behov av stärkt MIK hos användarna.

För att skapa en samlad överblick över de insatser som pågår eller planeras har de grupperats utifrån vad som är gemensamt, i fem olika kategorier:

Insatser av folkbildande karaktär – här ingår insatser som vänder sig till befolkningen eller personer i digitalt utanförskap.

Insatser som främjar källkritik – här ingår insatser som syftar till att stärka förmågan till källkritik. Målgrupperna skiljer sig åt, det kan vara en specifik målgrupp som "yngre barn", eller breda målgrupper som "alla som är aktiva på nätet".

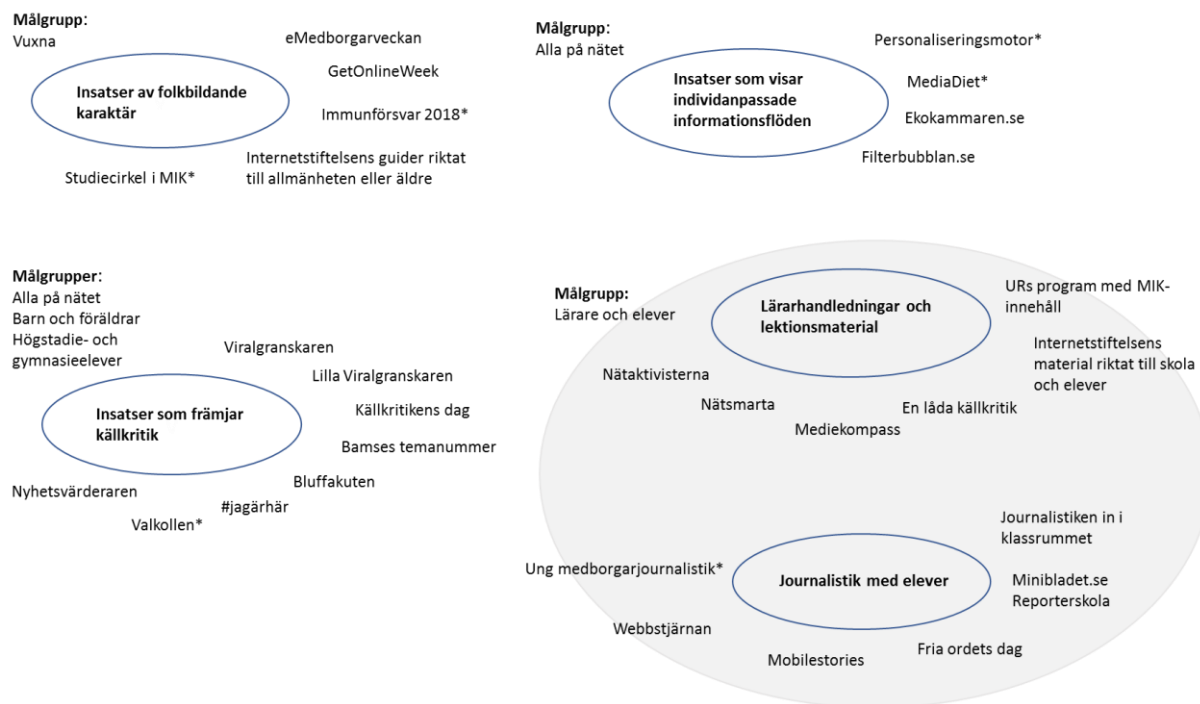
Insatser som visar individanpassade informationsflöden – här ingår insatser som syftar till att synliggöra hur informationsflöden kan se ut när de är baserade på automatisering och personifiering. Alla insatser vänder sig till de som är aktiva på nätet.

Lärohandledningar och lektionsmaterial – här ingår ett stort utbud av insatser vars gemensamma nämnare är att det handlar om lektionsmaterial och lärohandledningar. Målgruppen är lärare och annan skolpersonal samt elever.

Journalistik med elever – här ingår insatser som riktas till skolor och elever och bygger på att främja medie- och informationskunskap genom journalistik och webbpublicering. De flesta projekten drivs av journalister och publicister.

⁷¹ Beskrivningen av insatser bygger på aktörernas egna beskrivningar. Om faktainsamling och tillvägagångssätt - se kap. 2 Metod.

Figur 1. Insatser i det civila samhället och av aktörer på medieområdet, grupperade efter kategori

*Projekt i planerings- eller uppstartsfas

Nedan följer kortfattade beskrivningar avseende innehåll, fokus och målgrupp av de insatser som förekommer inom respektive kategori. En fullständig förteckning över insatserna finns i avsnitt 4.5.6.

4.5.1 Insatser av folkbildande karaktär

eMedborgarveckan och *Get Online Week* är två kampanjveckor som genomförs av Digidelnätverket. Nätverket har funnits sedan 2013 och är ett icke-hierarkiskt, obundet och demokratiskt nätverk som samarbetar med föreningar, bibliotek och andra ute i regionerna. Genom åren har kampanjveckorna främst handlat om digital kompetens för personer i digitalt utanförskap, men under 2017 så har mer fokus legat på medie- och informationskunnighet.

Immunförsvar 2018 är ett projekt som planeras inför de allmänna valen nästa år. Det är en folkbildningsinsats; ett förebyggande demokratiarbete där målsättningen är att ge medborgarna verktyg för att själv ta informerade beslut. Initiativtagare är Internetstiftelsen (IIS), en organisation som bland annat arbetar för digital folkbildning och kunskap. IIS har ett stort antal guider som kan laddas ned från deras sajt, riktat till både barn och till äldre, av vilka två är specificerade som insatser i den här kategorin.

Studiecirkel i MIK. ABF och Folkets Bio – Filmpedagogerna arbetar med att ta fram en online-studiecirkel i MIK som kommer att vända sig till alla som vill utveckla sin medie- och informationskunnighet.

4.5.2 Insatser som främjar källkritik

Viralgranskaren är en avdelning inom tidningen Metro vars uppgift är att granska och analysera nyheter och internetfenomen som blir virala genom sociala medier. Förutom den löpande verksamheten med granskningen av nyheter och internetfenomen så har de tagit fram en

varningslista över bluff- och satirsajter samt utvecklat ett tilläggprogram till webbläsaren Chrome som varnar om man går in på en bluffsajt. Under 2017 instiftade de *Källkritikens dag* och höll seminarier på Kulturhuset för bland annat skolelever. Viralgranskaren samarbetar med Internetstiftelsen och delar årligen ut ett pris "Det gyllene förstoringsglasat" som är ett pris för särskilda insatser inom området källkritik.

Lilla Viralgranskaren är ett delprojekt inom ramen för Viralgranskaren som lär barn och unga källkritik i skolan och förskolan. Det inkluderar lärarhandledningar, lektionsmaterial och källkritikguide för de yngsta. I dessa projekt har Viralgranskaren samarbetat med UR, Nätsmarta och Egmont.

Bamse och källkritik på nätet är ett projekt som Egmont har tagit fram. Det innehåller dels två temanummer och en lärarhandledning för årskurs 1–6 på temat ryktesspridning och källkritik.

Bluffakuten är en Facebook-sida som rapporterar och avslöjar falska tävlingar och oärliga sidor på Facebook samt informerar om när en sida sysslar med personuppgiftsinsamling i syfte att skicka ut spam eller att ge telefonsäljare tillgång till privatpersoners telefonnummer. Bluffakuten startades av en privatperson.

#jagärhär startades som en Facebook-grupp men är numera en ideell förening. De arbetar för att motverka polariseringen i samhällsdebatten genom att ta den politiska diskussionen på ett sakligt sätt och att hindra spridning av desinformation genom att hjälpa andra med källor till faktagranskad information.

Valkollen är ett projekt under utveckling. Det kommer att bli en digital plattform som ska lyfta fram faktagranskningar som görs av olika redaktioner under valåret, till exempel granskningar av information som florerar via sociala medier. Det kan handla om påståenden i den politiska debatten och om uppgifter som får stor spridning viralt. Bakom projektet står några av Sveriges största publicister, NTM-koncernen, Bonnier, Schibsted Sverige, Sveriges Television (SVT) och Sveriges Radio (SR). Projektet finansieras av Vinnova.

Nyhetsvärderaren är ett projekt där forskare, lärare och elever tillsammans, undersöker vilka nyheter som rör sig i högstadie- och gymnasieelevers nyhetsflöden för att utveckla och testa ett verktyg som ska användas för att lära elever källkritik i digitala medier. Bakom projektet står Uppsala Universitet och Forskarfredags massexperiment.

4.5.3 Insatser som visar individanpassade informationsflöden

Personaliseringsmotor är ett projekt under utveckling, vars syfte är att automatiskt matcha innehåll, funktionalitet, design och publicering baserat på användarnas faktiska digitala konsumtionsmönster. Personaliseringen är tänkt att erbjuda nya och alternativa perspektiv för användarna. Initiativtagarna är NTM-koncernen, Bonnier, Schibsted Sverige, SVT och SR, projektet finansieras av Vinnova.

Media Diet är ett nystartat projekt som drivs av Rise Interactive tillsammans med Gota Media och iMetrics. Syftet med projektet är att en mediekonsument ska kunna se och förstå sin medieanvändning över tid. Målgruppen är först och främst Gota Medias inloggade användare, men kan utvecklas till att användas av alla traditionella medieföretags inloggade kunder. Projektet finansieras av Vinnova.

Ekokammaren är en webbplattform som synliggör de ekokammare som kan skapas till följd av automatiskt individanpassade informationsflöden på internet, inte minst på sociala medier. Målet är att verktyget ska användas i skola och vid bibliotek för att öva användaren i digital källkritik, samt fungera som workshop- och diskussionsplattform kring dagens medielandskap och dess

samhällspåverkan, inte minst med fokus på unga nyhetskonsumenter. Bakom projektet står Interaktiva Rum Sverige.

Filterbubblan.se är ett verktyg som visar hur debatten förs av olika politiska sfärer (rödgrön/grönblå/blåblå) på Twitter. Målet är att synliggöra debatten i aktuella ämnen för att på så sätt öka medvetenheten om hur "filterbubblor" kan påverka vår syn på världen. Bakom projektet står journalisten och författaren Per Grankvist.

4.5.4 Lärarhandledningar och lektionsmaterial

Insatserna vid *Sveriges Utbildningsradio (UR)* består av ett brett programutbud kring MIK riktat till skola och elever från förskoleklass till gymnasiet. Där finns också lärarfortbildningar och ett utbildningsmaterial riktat till folkhögskola/ studieförbund. UR:s uppdrag är att bedriva programverksamhet inom utbildningsområdet i allmänhetens tjänst, och ett av verksamhetens fokusområden är MIK.

Många olika insatser från *Internetstiftelsen (IIS)* är riktade till skolan. IIS har flera guider, bland annat om källkritik på internet, vad man får och inte får säga och hur algoritmer fungerar. Vidare har de en öppen lärresurs inom digital kompetens och flera kurser riktade till skolans personal.

En låda källkritik är ett arbetsmaterial för skolan med lärarhandledning och övningar i bland annat källkritik. Målgruppen är lärare och elever på mellanstadiet och bakom projektet står Svensk Lokalmedia AB.

Mediekompass är framtaget av Tidningsutgivarna, Medier i Sverige (TU) för att hjälpa skolan med undervisning om och med medier. Inom ramen för projektet finns lärarhandledningar, lektionstips och en skrivarskola samt möjlighet till kontakt med landets ca 160 dagstidningar. Det finns också material om tryck- och yttrandefrihet, källkritik samt projekt som Tidningsveckan. Målgruppen är alla årskurser från årskurs ett.

Nätsmarta står bakom projektet med samma namn. Det startades för fem år sedan som ett initiativ i Sandviken när de skulle införa 1-1 datorer. Projektet innehåller en verktygslåda med pedagogiska verktyg för lärare, föräldrar och andra vuxna som ska hjälpa barn och unga att hitta sin kompass för ett sunt nätanvändande. Metoderna och lektionerna är elevnära och utgår från ett källkritiskt perspektiv.

Nätaktivisterna är en utbildning i hur rasistiska strukturer fungerar och ger kunskap om yttrandefrihet och källkritik. Genom interaktiva övningar och workshops lär sig unga att känna sig trygga i sina värderingar och jobba för ett öppet och demokratiskt nät. Målgruppen är lärare och elever på högstadiet och gymnasiet. Bakom projektet står den ideella föreningen Ung Media Sverige.

4.5.5 Journalistik med elever

Journalistiken i klassrummet är ett projekt som drivs av Blank Spot Project med målsättningen att öka elevernas kunskap om medias roll i demokratier samt ge dem kunskap om journalistikens arbetsprocess. Elever får genom ett antal moduler/lektioner förslag på hur man kan arbeta med MIK. Till dessa lektionsförslag får eleven också följa ett pågående journalistiskt arbete i realtid. Genom att följa reportrar i fält och samtidigt reflektera över medielandskapet i Sverige kommer eleverna att lära sig hur medier fungerar, hur journalister arbetar och vilken roll journalistik har i en demokrati.

I *MiniBladets Reporterskola* får barnen lära sig grunderna i ett journalistiskt skrivande. Projektet drivs av Läs och Lär McShane Education AB tillsammans med flera lokaltidningar: Sydsvenskan, Nya Wermlands-Tidningen, Piteå-Tidningen, Nya Lidköpings-Tidningen, Sörmlands Nyheter,

Katrineholms-Kuriren, Eskilstuna-Kuriren och Strängnäs-Tidningen. Delar av projektet har beviljats utvecklingsstöd av presstödsnämnden.

Fria ordets dag är ett initiativ av SVT, SR, Smålandsposten och mediecentret AV-Media i Kronoberg. Det är en dag när eleverna får veta mer om hur man gör radio, tv och tidningar och de får prata om skillnader mellan journalistik och sociala medier tillsammans med journalister. Eleverna får också delta i en demokratiworkshop där egna budskap får komma till uttryck.

Mobilestories är en ny mediekanal med en publiceringsapp och plattform för och med unga, som står för den största delen av innehållet. Med mallar, guider och checkfrågor om bland annat upphovsrätt, pressetik, källkritik, lagar och ett schysst beteende på nätet lotsas användaren framåt i den publicistiska processen. Grundarna till Mobilestories är journalister.

Webbstjärnan är ett skolprojekt för att ge elever i grund- och gymnasieskolan möjlighet att lära sig webbpublicering genom att använda en blogg för att publicera sina skolarbeten. Detta är en av Internetstiftelsens (IIS) långsiktiga satsningar för att främja MIK och digital kompetens.

Ung medborgarjournalistik är ett projekt som syftar till att förankra den oberoende journalistikens roll hos barn och unga. Det ska ske genom ett samarbete med ungdomsverksamheter och journalistisk bevakning av ungdomsfrågor som bland annat ska bidra till samtal om källkritik och påverkan. Projektet har beviljats utvecklingsstöd av presstödsnämnden och genomförs av Jämtlands Tidning.

4.5.6 Tabell över planerade och pågående insatser inom det civila samhället och av aktörer på medieområdet

Insats grupperad efter kategori	Kortfattad beskrivning	Målgrupp	Initiativtagare	Länk till projektet
Insatser av folkbildande karaktär				
eMedborgarveckan 2018	En kampanjvecka, med olika innehåll olika år. Har främst handlat om digital kompetens för personer i digitalt utanförskap, men under 2017 så har mer fokus legat på MIK.	Personer i digitalt utanförskap	Digidelnätverket med samarbetspartners	www.digidel.se
Get Online Week 2018	En kampanjvecka, med olika innehåll olika år. Har främst handlat om digital kompetens för personer i digitalt utanförskap.	Personer i digitalt utanförskap	Digidelnätverket med samarbetspartners	www.digidel.se
Immunförsvar 2018*	En folkbildningsinsats som kan ses som ett förebyggande demokratiarbete där målsättningen är ge medborgarna verktyg för att själva ta informerade beslut.	Vuxna	Internetstiftelsen (IIS)	
Guider	En rad guider riktade till allmänheten och pensionärer.	Vuxna	Internetstiftelsen (IIS)	www.iis.se
Studiecirkel i MIK*	En online-studiecirkel som kommer att vända sig till alla som vill utveckla sin medie- och informationskunnighet.	Vuxna	Filmpedagogerna – Folkets Bio och ABF	
Insatser som främjar källkritik				
Viralgranskaren, löpande verksamhet	Granska och analysera nyheter och internetfenomen som blir virala genom sociala medier. Varningslista över bluff- och satirsajter samt ett tillägsprogram i Chrome som varnar om man går in på en bluffsajt.	Alla på nätet	Viralgranskaren Metro	www.metro.se/viralgranskaren
Källkritikens dag	Seminarier i källkritik mm.	Skolelever mfl	Viralgranskaren Metro	www.metro.se/om/k%C3%A4llkritikens-dag
Lilla Viralgranskaren	Lärarhandledning och källkritik-guide för de yngsta.	Lärare, pedagoger och barn i förskola	Viralgranskaren Metro, UR, Egmont och Nätsmarta	www.metro.se/artikel/se-allt-fr%C3%A5n-k%C3%A4llkritikens-dag www.media.metro.se/Metro_posterA3.pdf
Bamse, temanummer	Temanummer om källkritik.	Barn och föräldrar	Egmont	www.bamse.se/blogg/bamse-lar-barn-att-vara-mer-kallkritiska
Bamse, lärarhandledning	Lärarhandledning för åk 1–6 om ryktesspridning och källkritik.	Lärare och pedagoger i låg- och mellanstadiet	Egmont	www.serieriundervisningen.se/bamse-vill-lara-skolbarn-om-kallkritik
Bluffakuten	Rapporterar och avslöjar falska tävlingar och Facebook-sidor som sysslar med insamling av personuppgifter.	Alla på nätet	Bluffakuten	www.bluffakuten.nu

*Projekt i uppstarts- eller planeringsfas

Insats grupperad efter kategori	Kortfattad beskrivning	Målgrupp	Initiativtagare	Länk till projektet
#jag är här	Arbetar för att motverka polariseringen i samhällsdebatten och hindra spridning av desinformation genom att hjälpa andra med källor till faktagranskad information.	Alla på nätet	#jagärhär	www.jagarhar.se/om-oss
Valkollen*	Digital plattform som ska lyfta fram den faktagranskning som olika redaktioner gör.	Alla på nätet	NTM-koncernen, Bonnier, Schibstedt Sverige, SVT och SR	
Nyhetsvärderaren	Ett forskningsprojekt som undersöker vilka nyheter som finns i elevers nyhetsflöden, målet är att utveckla och testa ett verktyg som ska användas för att lära elever källkritik i digitala medier.	Lärare och elever på högstadiet och i gymnasiet	Uppsala universitet, Forskarfredagsmassexperiment	www.forskarfredag.se/forskarfredagsmassexperiment/nyhetsvarderaren
Insatser som visar individanpassade informationsflöden				
Personaliseringsmotor*	Automatiskt matcha innehåll, funktionalitet, design och publicering baserat på användarnas faktiska digitala konsumtionsmönster. Personaliseringsmotorn är tänkt att erbjuda nya och alternativa perspektiv för användarna.	Alla på nätet	NTM-koncernen, Bonnier, Schibstedt Sverige, SVT och SR	
Media Diet*	Synliggör mediekonsumtionen över tid för att användarna ska kunna se och förstå sin medieanvändning över tid.	Gota Medias inloggade kunder	RISE Interactive, Gota Media, iMetrics	
Ekokammaren.se	Synliggör de "ekokammare" som kan skapas till följd av automatiskt individanpassade informationsflöden på internet, inte minst på sociala medier. Målet är att verktyget ska användas i skola och vid bibliotek för att öva användaren i digital källkritik.	Lärare i grundskolan och gymnasiet, bibliotekspersonal, forskare inom MIK	Interaktiva Rum Sverige	www.ekokammaren.se
Filterbubblan.se	Visar hur debatten förs av olika politiska sfärer (rödgrön/ grönblå/blåblå) på Twitter. Målet är att synliggöra debatten i aktuella ämnen för att på så sätt öka medvetenheten om hur "filterbubblor" kan påverka vår syn på världen.	Alla på nätet	Per Grankvist	www.filterbubblan.se

*Projekt i uppstarts- eller planeringsfas

Insats grupperad efter kategori	Kortfattad beskrivning	Målgrupp	Initiativtagare	Länk till projektet
Lärohandledningar och lektionsmaterial				
URs program med MIK-fokus	Programutbud med MIK-fokus som riktar sig till skola och elever från förskoleklass till gymnasiet.	Lärare, pedagoger och elever från förskolan till gymnasiet	UR	www.urskola.se
URs lärarfortbildning	Lärarfortbildning inom MIK.	Lärare och pedagoger från förskolan till gymnasiet	UR	www.urskola.se/
URs utbildningsmaterial	Utbildningsmaterial till folkhögskola och studieförbund.	Lärare och elever vid folkhögskola och studieförbund	UR	www.urskola.se/
Lärresurs inom digital kompetens	En plattform med färdiga lektioner inom digital kompetens.	Lärare och elever på mellan- och högstadiet	Internetstiftelsen (IIS)	www.iis.se
Digitala kurser riktade till skolan	En rad kurser riktade till skolpersonal.	Lärare, pedagoger	Internetstiftelsen (IIS)	www.iis.se
Guider	En rad guider riktade till elev och skolpersonal.	Lärare, pedagoger och elever	Internetstiftelsen (IIS)	www.iis.se
En låda källkritik	Ett arbetsmaterial för skolan med lärohandledning och övningar i bland annat källkritik.	Lärare och elever på mellanstadiet	Svensk Lokalmedia	www.svensklokalmedia.se/bestall-en-lada-kallkritik
Mediekompass	Ett skolmaterial med lärohandledningar, lektionstips och en skrivarskola samt möjlighet till kontakt med landets ca 160 dagstidningar. Det finns också material om tryck- och yttrandefrihet, källkritik samt projekt som Tidningsveckan.	Lärare och elever i grundskolan och gymnasiet	Tidningsutgivarna (TU)	www.mediekompass.se
Nätsmarta	En verktyglåda med pedagogiska verktyg för lärare, föräldrar och andra vuxna som ska hjälpa barn och unga att hitta sin kompass för ett sunt nätanvändande. Metoderna och lektionerna är elevnära och utgår från ett källkritiskt perspektiv.	Lärare och elever i grundskolan och gymnasiet	Nätsmarta	www.nat-smarta.se
Nätaktivisterna	En utbildning i hur rasistiska strukturer fungerar och ger kunskap om yttrandefrihet och källkritik. Genom interaktiva övningar och workshops lär sig unga att känna sig trygga i sina värderingar och jobba för ett öppet och demokratiskt nät.	Lärare och elever på högstadiet och gymnasiet	Ung Media Sverige	www.ungmedia.se/nataktivisterna

*Projekt i uppstarts- eller planeringsfas

Insats grupperad efter kategori	Kortfattad beskrivning	Målgrupp	Initiativtagare	Länk till projektet
Journalistik med elever				
Journalistiken in i klassrummet	Ett projekt med målsättningen att öka elevernas kunskap om medias roll i demokratier samt ge dem kunskap om journalistikens arbetsprocess. Genom att följa reportrar i fält och samtidigt reflektera över medielandskapet i Sverige kommer eleverna att lära sig hur medier fungerar, hur journalister arbetar och vilken roll journalistik har i en demokrati.	Elever på högstadiet och gymnasiet	Blank Spot Project	www.blankspot.se/journalistiken-in-i-klassrummet/
Minibladets Reporterskola	Lära barn grunderna i ett journalistiskt skrivande.	Lärare och elever på låg- och mellanstadiet.	Läs och Lär McShane Education, tillsammans med en rad lokaltidningar	www.minibladet.se
Fria Ordets Dag	Eleverna får veta mer om hur radio, tv och tidningar görs och prata om skillnader mellan journalistik och sociala medier tillsammans med journalister. Eleverna får också delta i en demokratiworkshop där egna budskap får komma till uttryck.	Elever åk 6	SVT, SR, Smålandsposten, AV-Media i Kronoberg	www.smp.se/vaxjo/nara-1-000-elever-pa-fria-ordets-dag
Mobilestories	En plattform för och med unga, som står för den största delen av innehållet. Med mallar, guider och checkfrågor om bl a upphovsrätt, pressetik, källkritik, lagar och ett schysst beteende på nätet lotsas användaren framåt i den publicistiska processen.	Lärare och elever på högstadiet och gymnasiet	Mobilestories	www.mobilestories.se
Webbstjärnan	Ett skolprojekt för att ge elever i grund- och gymnasieskolan möjlighet att lära sig webbpublicering genom att använda en blogg för att publicera sina skolarbeten.	Lärare och elever i grundskolan och gymnasiet	Internetstiftelsen (IIS)	www.webbstjarnan.se
Ung medborgarjournalistik*	Förankra den oberoende journalistikens roll hos barn och unga. Det ska ske genom ett samarbete med ungdomsverksamheter och journalistisk bevakning av ungdomsfrågor som bland annat ska bidra till samtal om källkritik och påverkan.	Elever i grundskolan och gymnasiet	Jämtlands Tidning	

*Projekt i uppstarts- eller planeringsfas

5. Sammanfattande slutsatser

1. Få myndigheter med insatser kring MIK
2. Punktinsatser i regionerna
3. Olika typer av insatser av aktörer i det civila samhället och på medieområdet
4. Många insatser till personal i skola och bibliotek
5. Fler kortsiktiga än långsiktiga insatser
6. Samordningsansvar kring MIK saknas
7. Begreppet MIK är svårt att förklara

Få myndigheter med insatser kring MIK

Insatserna som genomförs av statliga aktörer sker via ett fåtal myndigheter och främst kopplat till det sakområde inom vilket den aktuella myndigheten/statliga aktören är verksam. Endast en myndighet – Statens medieråd – kan sägas ha MIK som kärnverksamhet. De insatser som genomförs av Skolverket och Kungliga biblioteket möjliggör vidare insatser och lokalt arbete i skolor och bibliotek. Dessa sektorer är därför att betrakta som infrastrukturer för MIK. Förutom biblioteken finns det ingen aktör eller myndighet som har ansvar för frågorna generellt gentemot allmänheten. Insatserna på den nationella statliga nivån utgörs av såväl breda kompetenshöjande insatser kring MIK och digital kompetens, som insatser som lyfter delar av MIK som källkritik och/eller informationspåverkan. En del myndighetsinsatser använder MIK som verktyg för att uppnå andra mål, som t.ex. MSB för stärkt motståndskraft, Konsumentverket för medvetna konsumenter, eller Forum för levande historia för att motverka intolerans och rasism.

Punktinsatser i regionerna

Insatserna på regional och lokal nivå kan grupperas i fyra olika kategorier utifrån vad som är gemensamt för dem: *Kompetenshöjande insatser*, *Filmpedagogik med elever*, *Strategier och metodutveckling*, och *Insatser som främjar källkritik*. Majoriteten av insatserna i kartläggningen ligger inom ramen för *Kompetenshöjande insatser* och *Filmpedagogik med elever*.

Insatserna sker oftast i form av punktinsatser som temadagar och föreläsningar för personal i bibliotek och skola. Det finns också öppna föreläsningar på biblioteken som vänder sig till allmänheten. Filmpedagogik är ett vanligt sätt att arbeta med MIK i regionerna.

Olika typer av insatser av aktörer i det civila samhället och på medieområdet

Variationen är stor, både till innehåll och till fokus i de insatser som genomförs av aktörer i det civila samhället och på medieområdet. Målgrupperna kan vara både smala, som "mellanstadieelever i en viss region", eller breda, som "alla på nätet". En stor andel av insatserna riktas till lärare och elever. Initiativtagarna är allt från ideella föreningar, till publicister och enskilda personer. Flera av insatserna fokuserar sin verksamhet till internet och sociala medier där det finns ett stort behov av stärkt MIK hos användarna. Inför valet 2018 planeras inom det civila samhället och av medieaktörer ett flertal projekt som ska riktas till allmänheten.

Många insatser till personal i skola och bibliotek

Yrkesprofessionella såsom skolpersonal och biblioteksanställda är vanliga målgrupper för de insatser som syftar till stärkt MIK och som genomförs på nationell, regional och lokal nivå av myndigheter och statliga organ, och av aktörer i civilsamhället och på medieområdet. Insatserna till dessa grupper handlar om att de utgör en god väg för att nå barn och unga. En del insatser vänder sig även direkt till barn och unga, t.ex. i form av journalistik eller film med elever i skolrelaterade projekt.

Trots att en så stor del av insatserna kring MIK och digital kompetens är riktade till elever och lärare finns det ingen formaliserad eller given kontaktpunkt med skolan, det finns heller ingen myndighet eller annan aktör som ansvarar för att samordna insatserna som riktas till skolan.

På grund av MIK-frågornas aktualitet i den pågående samhällsdebatten, t.ex. desinformation i samband med allmänna val, har målgrupperna för insatserna breddats de senaste åren. Även om det fortfarande är vanligast att insatser kring MIK har barn och unga som slutmålgrupp så riktas fler insatser än tidigare till vuxna. Biblioteken är en av få aktörer som arbetar med frågorna för alla målgrupper.

Fler kortsiktiga än långsiktiga insatser

Insatser på den nationella statliga nivån förekommer både som särskilda insatser på kort sikt, exempelvis regeringsuppdrag, men även som långsiktiga verksamheter som utvecklats över tid, och som kan härröra från tidigare regeringsuppdrag, t.ex. Skolverkets kompetenshöjande insatser mot lärare, Statens medieråds insats *MIK för mig*, och Svenska Filminstitutets verksamhet kring filmpedagogik för barn och unga.

Det genomförs i det civila samhället och av aktörer på medieområdet några långsiktiga satsningar och flera insatser är nystartade. *Metros Viralgranskaren* och *Webbstjärnan* är exempel på två långsiktiga satsningar. Det finns också ett antal planerade projekt t.ex. *Immunförsvar 2018*, *Valkollen*, *Personaliseringsmotor* och en *Studiecirkel i MIK*. Gemensamt är att de riktar sig till allmänheten och kommer att finnas tillgängliga via internet.

Samordningsansvar kring MIK saknas

Det saknas på nationell och regional nivå en sammanlänkande struktur för de insatser som sker i syfte att stärka medie- och informationskunnigheten hos befolkningen i olika målgrupper. Ingen aktör har detta samordnande uppdrag. Det saknas också ett politikområde med tydligt ansvar för frågorna utifrån ett medborgarperspektiv.

Det finns bara ett formaliserat nätverk för myndigheter som genomför insatser för barn och unga på MIK-området: *Myndighetsnätverket för digital kompetens och informations säkerhet*. Vidare finns *Digidelnätverket* som samordnar myndigheter och organisationer från den nationella, regionala och lokala nivån kring digital delaktighet.

På regional och lokal nivå saknas nätverk och kunskapsnav för MIK-frågorna. Inom filmcenter och filmpooler finns det nätverk, men inte i övrigt. Det saknas också en överblick över vad som görs eller planeras att göras, vilket gör det svårt att lära av och inspireras av arbetet i andra regioner.

Begreppet MIK är svårt att förklara

Avslutningsvis kan det konstateras att det finns en svårighet i att förklara begreppet MIK, som påverkar arbetet med och analysen av frågorna som ingår i denna kartläggning. Under MIK som paraplybegrepp insorteras en rad andra begrepp och frågor, och området är så stort att det blir svårt att ta till sig. Samtidigt sker många insatser kring digital kompetens, ett begrepp som både kan inordnas i – eller omfatta – MIK.

Referenslista

Digitaliseringskommissionen (2015). *Gör Sverige i framtiden – digital kompetens* (SOU 2015:28).

Ida Norberg (2017). *Digital kompetens vid folkbiblioteken. En studie av folkbibliotekens arbete med digital delaktighet*. SKL, KB, DigiDel.

Kungliga biblioteket (2016). *Skolbibliotek - hur ser det ut? En kartläggning inom ramen för den myndighetsöverskridande skolbiblioteksgruppen*.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2017). *Mediebranschen 2016 – hot, risker och sårbarheter*.

Nordicom (2013). *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället. Skolan och demokratin*.

Skolverket (2016). *IT-användning och IT-kompetens i skolan, Skolverkets IT-uppföljning 2015*.

Statens medieråd (2014). *Medie- och informationskunnighet i Sverige: En kartläggning av aktörer*.

Regeringskansliet, Justitiedepartementet (2017). *Nationell strategi för informations- och cybersäkerhet*. (Skr. 2016/17:213)

Regeringskansliet, Justitiedepartementet/Kulturdepartementet (2016). *Samlat grepp mot rasism och hatbrott. Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott*.

Regeringskansliet, Kulturdepartementet (2017). *Till det fria ordets försvar - åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer*. (Ku17:04)

Regeringskansliet, Näringsdepartementet (2017). *För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi*. (N2017/03643/D)

Regeringskansliet, Statsrådsberedningen (2017). *Nationell säkerhetsstrategi*.

Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet (2017). *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*. (U2017/04119/S)

Bilaga 1 – Uppdraget

Regeringsbeslut

I:3

2017-06-29
Ku2017/01610/MF

Kulturdepartementet

Statens medieråd
Box 27 204
102 53 Stockholm

Uppdrag till Myndigheten för press, radio och tv och Statens medieråd att kartlägga insatser som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Myndigheten för press, radio och tv och Statens medieråd att i nära samverkan göra en kartläggning av större planerade och pågående insatser som genomförs nationellt, regionalt och lokalt av myndigheter och andra institutioner respektive aktörer på medicområdet och inom det civila samhället avseende medie- och informationskunnighet (MIK) och digital kompetens.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 30 november 2017. Redovisningen ska innehålla kortfattade beskrivningar och kommentarer kring insatsernas innehåll, fokus och målgrupper. Insatserna ska redovisas med hänvisning till relevanta styrdokument i förekommande fall. Förmer för samarbete mellan myndigheter ska särskilt redovisas.

Uppdraget ska genomföras inom ramen för respektive myndighets förvaltningsanslag. Myndigheterna ska vid genomförandet av uppdraget beakta redan genomförda analyser och kartläggningar såsom Medicutredningens publicerade material. Myndigheterna ska under uppdragets utförande samråda med Nordiskt Informationscenter för Medic- och Kommunikationsforskning (Nordicom).

Telefonväxel: 08-405 10 00
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: ku.registrator@regeringskansliet.se

Skälen för regeringens beslut

Medieutredningen framför i sitt slutbetänkande "En gränsöverskridande mediepolitik – För upplysning, engagemang och ansvar" (SOU 2016:80) vikten av en förbättrad samordning av insatser på MIK-området.

Myndigheten för press, radio och tv ska enligt sin instruktion följa och analysera utvecklingen inom medierådet. Statens medieråd ska enligt sin instruktion följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga.

Det förändrade medielandskapet med digitaliseringen och det ökade medieflödet ställer högre krav på den enskilda individens förmågor att finna, analysera, kritiskt värdera och själv skapa information i olika medier och kontexter. En rad aktörer informerar och utbildar inom MIK och digital kompetens för olika målgrupper. En kartläggning behövs för att få en samlad överblick över vilka aktiviteter som pågår på kort och lång sikt inom ovan nämna områden.

På regeringens vägnar

Karolina Skog

Nils Bolin

Likalydande till Myndigheten för press, radio och tv

Kopia till

Justitiedepartementet/SSK
Utrikesdepartementet/KOM STRAT
Socialdepartementet/JÄM
Finansdepartementet/BA
Utbildningsdepartementet/S
Utbildningsdepartementet/UF
Näringsdepartementet/D
Kulturdepartementet/D
Kulturdepartementet/DISK
Kulturdepartementet/KO
Kulturdepartementet/KL
Nordicom

3 (3)